
SISETURVALISUSE ARENGUKAVA 2020–2030
KOOSTAMISE ETTEPANEK

SISUKORD

Sissejuhatus ja taust	3
1. Arengukava koostamise eesmärk ja vajadus	3
2. Valdkonna olukorra analüüs, suundumused ja olulisimad probleemid	5
2.1. Valdkonda iseloomustavate olulisemate näitajate ülevaade.....	5
2.2. Ülevaade kesksetest lahendamist vajavatest probleemidest ja proovikividest nende lahendamisel	
2.2.1. <i>Probleem: elanike teadmised, hoiakud, oskused ning neist tingitud käitumine ei aita piisavalt ära hoida ohtusid elule, tervisele ja varale.....</i>	<i>7</i>
2.2.2. <i>Probleem: siseturvalisuse teenuste jätkusuutlik ja kvaliteetne pakkumine üle riigi on raskendatud</i>	<i>10</i>
2.2.3. <i>Probleem: sisejulgeolekut mõjutavad peale tavapärase tegurite üha rohkem välised ohud, nagu vägivaldsete ideoloogiate ülemaailmne levik, rahvusvaheline terrorism, selle rahastamine ja rahapesu lai levik, ohtlike tehnoloogiate areng, küberründed, vaenulike eriteenistuste tegutsemine ja hübriidohud</i>	<i>13</i>
2.2.4. <i>Probleem: kriisiennetus ja hädaolukordadeks valmisoleku suutlikkus avalikus- ja erasektoris pole piisav ning võib pärssida võimalike hädaolukordade ennetamist või nendega toimetulekut</i>	<i>17</i>
2.2.5. <i>Probleem: inimeste ränne, välismaalaste elama asumine Eestisse ning sellest tulenev Eesti ühiskonna mõningane muutumine heterogeensemaks toob kaasa uued ohud, mis võivad pärssida ühest küljest Eesti arengut soodustava ning teisalt siseturvalisust tagava kodakondsus- ja rändepoliitika elluviimist</i>	<i>18</i>
3. Arengukava rakendamisega kaasnevate eeldatavate mõjude esmane hinnang.....	21
4. Seosed läbivate teemadega	22
5. Arengukava koostamise korraldus ja selles osalejad	23
5.1. Arengukava koostamise ja kaasamise ajakava.....	23
5.2. Arengukava koostamise juhtimine.....	23
5.3. Arengukava rahastamine	23
5.4. Arengukava koostamises osalevad ministriumid ja teised seotud pooled	24

Sissejuhatus ja taust

Lähtudes Vabariigi Valitsuse 13. detsembri 2005. a määruse nr 302 „Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise, hindamise ja aruandluse kord”¹ §-st 5 ja riigieelarve seadusest², esitab Siseministeerium Vabariigi Valitsusele ettepaneku valdkondliku arengukava „Siseturvalisuse arengukava 2020–2030” koostamiseks. Arengukava saab olema jätkuks praegu kehtivale „Siseturvalisuse arengukava 2015–2020” dokumendile.

Arengukava katab riigi eelarvestrateegia³ tulemusvaldkonna „Siseturvalisus”.

Arengukava koostamise ettepanekus selgitatakse arengukava koostamise vajadust, antakse ülevaade valdkonna hetkolukorrast, olulisematest lahendamist vajavatest probleemidest ning nendega seotud tegevuskeskkonna trendidest ja esialgsetest eesmärkidest.

1. Arengukava koostamise eesmärk ja vajadus

Praegu kehtiv siseturvalisuse arengukava on koostatud aastateks 2015–2020. Siseturvalisuse teemade suunamiseks on vajalik koostada senise arengukava jätkudokument, selleks et:

- määrata kindlaks uue arengukava elluviimise perioodi siseturvalisuse valdkonna suunad, vastutusala ja koostöövormid, mis on turvalise elukeskkonna loomise ja säilitamise aluseks;
- planeerida ministeeriumide valitsemisalade siseturvalisusesse panustamise ressursse Vabariigi Valitsuse tasandil, kasutada neid ressursse ühiselt ja saavutada tegevuse suurem mõjus;
- tagada kooskõla Euroopa Liidu poliitikaeesmärkidega perioodil 2021–2027;
- luua eeldused tegevuspõhisele eelarvestamisele üleminekuks ja sellega valdkonna ressursside efektiivsemaks kasutamiseks.

Siseturvalisuse arengukava 2020–2030 koostamise ettevalmistamisel tehtud väliskeskonna tuleviktrendide ja valdkonna probleemide analüüsi tulemusel järeldati, et praegu kehtiva arengukava üldeesmärk on asjakohane ka aastatel 2020–2030.

Turvalisus tähendab stabiilset elukeskkonda, milles inimene tunneb ennast kaitstult ja kus on tagatud tema ohutus. Üldeesmärk on ka edaspidi see, et **Eesti inimesed tunnevad, et nad elavad vabas ja turvalises ühiskonnas, kus igaühe väärtus, kaasatus ja panus kogukonna turvalisusesse loovad ühe turvalisima riigi Euroopas. Parandatakse elukeskkonda, vähendatakse ohtu elule, tervisele, varale ja põhiseaduslikule korrale ning tagatakse kiire ja asjatundlik abi**⁴.

Seega on aastatel 2020–2030 jätkuvalt vaja riigi kõikidel otsustustasanditel parendada strateegilist riskijuhtimist, et kujundada ohutut elukeskkonda ja arvestada inimeste turvalisusega seotud vajadusi. Tuleb suurendada elanike teadlikkust, kinnistada ja vajaduse korral muuta hoiakuid ja käitumist, et vähendada riskide avaldumise tõenäosust, õnnetusi ja vajadust tegeleda õnnetuste tagajärgedega. Samuti tuleb jätkuvalt kindlustada ja tugevdada reageerimisvõimekust. Juba hetkel kehtiva arengukava

¹ Vabariigi Valitsuse 13. detsembri 2005. a määrus nr 302 „Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise, hindamise ja aruandluse kord”. Kättesaadav aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/12790098> (10.09.2018).

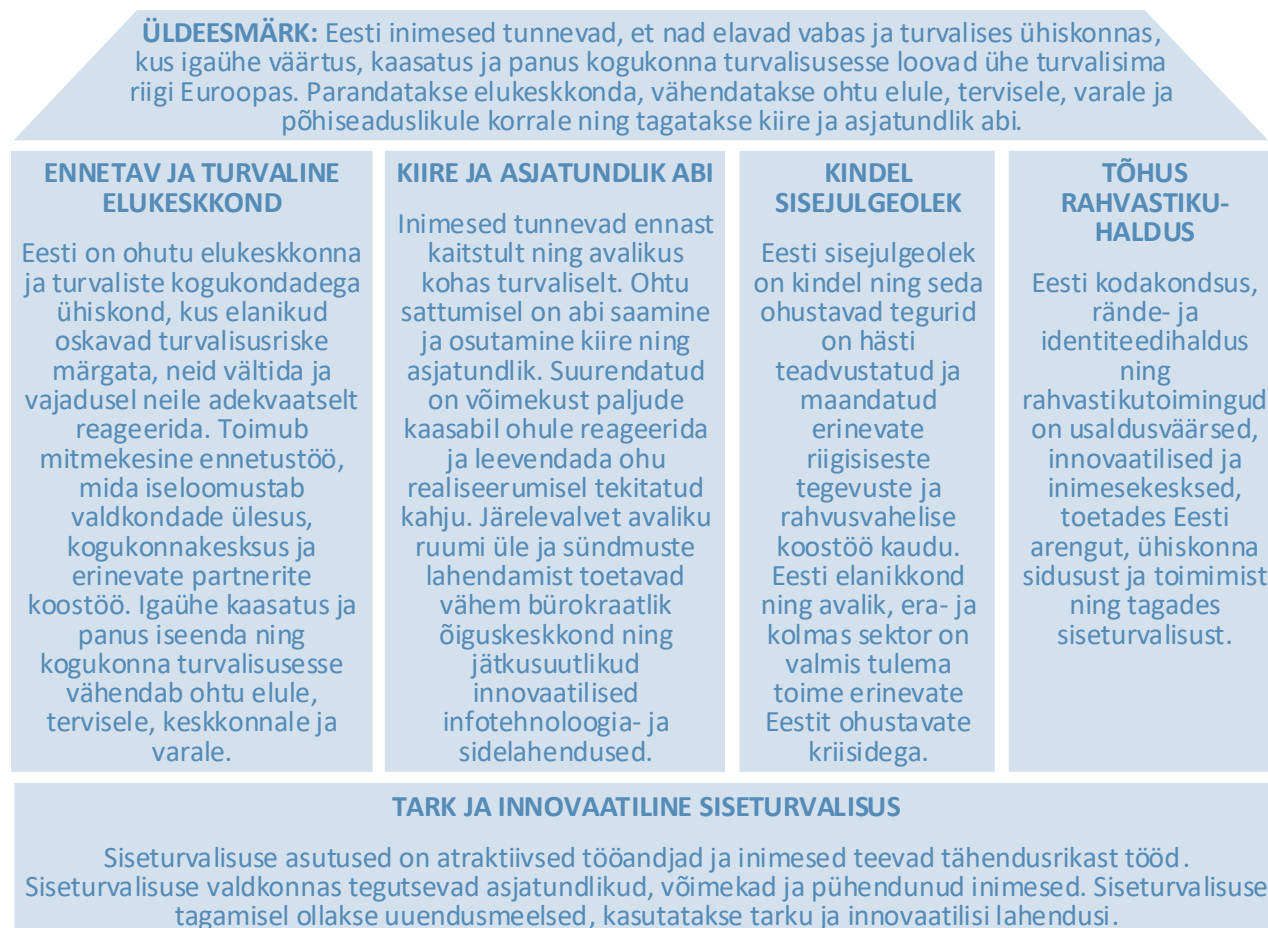
² Riigieelarve seadus. Kättesaadav aadressil http://www.riigikogu.ee/index.php?op=emsplain&page=pub_file&file_id=c0adb050-1e43-4e26-9b6a-bbe1048e5ef9& (10.09.2018).

³ „Riigi eelarvestrateegia 2019–2022”. Kättesaadav aadressil <https://www.rahandusministeerium.ee/et/riigieelarve-ja-majandus/riigi-eelarvestrateegia> (10.09.2018).

⁴ Üldeesmärki täpsustatakse vajaduse korral arengukava koostamisel.

rakendamisel loodi eeldusi reageerimissuutlikkuse, elanike teadlikkuse, turvalisusele kaasa aitavate hoiakute ning kogukondliku turvalisuse edendamiseks – seda nii erinevate mudelite, analüüside kui ka regulatsioonide kaudu. Edaspidi on vaja aga neid algatusi juurutada ja edasi arendada.

Eesmärgi saavutamiseks koostatakse esialgse hinnangu järgi viis programmi või üks programm ja viis meetet. Arengukava koostamise käigus võib programmide arv ja sisu muutuda. Programmide nimekirja ja ulatust ning eesmärkide sõnastust kohandatakse arengukava ja programmide koostamisel vastavalt vajadusele, kuid praegu on need kavandatud järgmiselt:

Joonis 1. „Siseturvalisuse arengukava 2020–2030“ kavandatavad programmid/meetmed ja eesmärgid (esialgne sõnastus)

Siseturvalisuse arengukava koostamisel ja elluviimisel lähtutakse viiest põhimõttest:

- turvalisus algab meist endast;
- turvalisuse tagamine on terviklik ning eeldab erinevate osapoolte jõupingutusi;
- kõige mõistlikum on ohte ja õnnetusi ennetada;
- oluline on jõuda teadmispõhiselt probleemide põhjusteni;
- probleemide lahendamisel kasutatakse ajakohaseid, mõjusaid, nutikaid ja optimaalseid lahendusi.

2. Valdkonna olukorra analüüs, suundumused ja olulisimad probleemid

2.1. Valdkonda iseloomustavate olulisemate näitajate ülevaade

Siseturvalisuse valdkonda iseloomustavad olulisimad näitajad on tabelis 1, kust on näha olukorra muutused hetkel kehtiva arengukava elluviimise ajal. **Kokkuvõttes võib öelda, et enamuse varasemalt seiratud näitajate puhul on saavutatud edasiminek soovitud tasemeni ning uuel perioodil on mitmete teemade puhul peamiseks proovikiviks pigem senise taseme säilitamine, mitte aga näitajate oluline paranemine.**

Tabel 1. Mõõdikud „Siseturvalisuse arengukava 2015–2020“ eesmärgi täitmise hindamiseks

	2014	2015	2016	2017	2018	Sihttase 2020	Allikas
Elanike hinnang Eesti siseturvalisusele	89%	92%	89,3%	94%	94%	≥ 91%	Eurobaromeeter/ Siseministeerium, siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring
Elanike hinnang elukoha turvalisusele	90%	92%	93,5%	94%	96%	≥ 92%	Eurobaromeeter / Siseministeerium, siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring
Elanike osakaal, kes peavad	6% / 9%	5% / 10%	3%/11 %	3% / 12 %	3% / 12%	< 6%	Standard Eurobaromeeter
- kuritegevust,							
- sisserännet, - terrorismi riigi peamiseks mureks (Eestis, võrdluseks Euroopa Liidus keskmiselt)	5% / 18%	45% / 36%	19% / 2 6%	14% / 2 2%	12% / 21%	< 15%	
	3% / 6%	4% / 11%	3% / 14 %	2% / 16 %	1% / 8%	< 5%	
Elanike kaasatus siseturvalisuse tagamisse	–	–	46,1%	–	30%	50%	Siseministeerium, siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring
Siseturvalisuse asutuste usaldusväärsus:	84%	86%	86%	86%	89%	≥ 85%	Turu-uuringute institutsioonide usaldusväärssuse uuring
	95%	95%	96%	96%	97%	≥ 95%	
- Politsei- ja Piirivalveamet	89%	90%	91%	93%	94%	≥ 90%	
- Päästeamet - Häirekeskus							

Elanike hinnangud turvalisusele

Eesti elanike hinnangud turvalisusele on kõrged. **Eestit elamiseks turvaliseks riigiks pidavate elanike arv on viimastel aastatel suurenenud**, sealjuures on oluliselt suurenenud nende hulk, kes nõustuvad selle väitega täielikult. 2015. aasta Eurobaromeetri uuringu järgi leidis 92% vastanuid, et Eesti on elamiseks turvaline riik. **2018. aastal pidas siseturvalisuse avaliku arvamuse uuringu järgi Eestit elamiseks turvaliseks riigiks koguni 94% vastanutest.**

Oma kodu ümbruskonda turvaliseks pidavate elanike osakaal on püsinud stabiilselt kõrgena (2015. aastal 92% ja 2018. aastal 96%), ja siingi on suurenenud nende inimeste osakaal, kes väitega täielikult nõustuvad. Väärrib märkimist, et Kirde-Eesti elanike hinnangud Eesti turvalisusele on madalamad (2018. aastal 83%) kuid kodupiirkonna osas ei erine hinnangud märkimisväärselt (2018. aastal 92%). Samuti hindavad Eesti riiki pisut vähem turvaliseks elukohaks muust rahvusest inimesed (88% hindab turvaliseks), suurlinnade elanikud (89% hindab turvaliseks) ning inimesed vanuses 35–49 (90% hindab turvaliseks). Nende küsimuste puhul omab ilmselt tähtsust piirkonna sotsiaalmajanduslik olukord laiemalt, mitte ainult rahvus ning vähendades piirkondlikke erinevusi vähenevad ka rahvuslikud erinevused. Näiteks Tallinna elanike arvamused Eesti turvalisusele ei ole madalamad, kuigi Tallinnas on vastanute seas olulisel määral muust rahvusest inimesi. **Seetõttu tasub uue perioodi arengukava väljatöötamisel piirkondlike erisuste vähendamisele senisest teravamalt tähelepanu pöörata (nii tunnetuslike kui objektiivsete näitajate parandamiseks).**

Võrreldes Euroopa keskmisega peavad eestlased Eurobaromeetri uuringu järgi oma riiki turvalisemaks – 28 riigi pingereas 7. koht. Euroopas keskmiselt on turvalisusele antud hinnangud püsinud samal tasemel. Küll on võrreldes 2015. aastaga vähenenud eurooplaste, sh eestlaste veendumus, et Euroopa on elamiseks turvaline koht. Toimunud terroriaktid ei ole mitte niivõrd mõjutanud seda, kuidas inimesed tajuvad oma isiklikku turvalisust, vaid neil on olnud rohkem mõju Euroopa üldise turvalisuse tajumisele.

2018. aasta siseturvalisuse avaliku arvamuse uuringule vastanute hinnangul on neli kõige olulisemat kodukoha turvalisust suurel määral tõstvat tegurit valvekaamerad avalikes kohtades (53%), kogukonna suurem sidusus ehk see, et naabrid tunnevad üksteist (51%), politseipatrullid tänavatel (49%) ning kohaliku omavalitsuse tegevused turvalise keskkonna kujundamisel (samuti 49%).

2018. aastal siseturvalisuse avaliku arvamuse uuringule vastanud leidsid, et Eesti turvalisust vähendavad üldine vaesus ja sotsiaalne tõrjutus (79%), rahvusvaheline terrorism (75%), põgenike olukord Euroopa Liidus (74%) ning poliitiline ebastabiilsus lähinaaberriikides (73%). Neid teemasid ei peeta aga Eesti riigi peamiseks muredeks – ei kuritegevus, sisseränne ega terrorism pole elanike hinnangul riigi kolme peamise probleemi hulgas.

Elanike hinnangud olulisematele probleemidele riigis ja Euroopa Liidus

Kui 2015. aastal kerkis Euroopa rändekriisi mõjul Eesti elanike arvates kõige tähtsamaks probleemiks, millega Eesti riik vastamisi seisab, sisseränne, siis 2016. aasta jooksul vähenes mure sisserände pärast märkimisväärselt (45%-lt 19%-ni) ja 2017. aastal veelgi (19%-lt 14%-ni) ning 2018. aastal pidasid seda riigi peamiseks mureks 12%. Eesti elanike hinnangul olid riigi jaoks kolm peamist muret: hinnatõus, sh inflatsioon ja elukallidus, tervishoid ja sotsiaalkindlustus ning kolmandaks maksupoliitika. Samas on Eesti elanikud arvamusel, et terrorism (25% vastajaid) ja sisseränne (65% vastajaid) on kõige olulisemad teemad, millega Euroopa Liidu tasandil tegelda.

Eestis on terrorismioht väike. Seda tajuvad ka Eesti elanikud, sest terrorismi peab Eesti riigi peamiseks mureks 2% elanikke. Samas peame arvestama Euroopas ja mujal toimuvate relvakonfliktide, äärmusluse leviku ja rändetrendidega, sest need võivad mõjutada ka meie julgeolekut. Samuti on Eesti elanike puhul kasvanud oht sattuda välismaal terrorirünnaku piirkonda.

Elanike valmisolek panustada siseturvalisuse valdkonda

Hetkel kehtiva siseturvalisuse arengukava üks olulisi eesmärke on, et suureneks igapäevane panus turvalisuse tagamisel. Siseturvalisuse avaliku arvamuse uuringu järgi on **elanike kaasatus siseturvalisuse tagamise võrreldes 2016. aastaga vähenenud (2016. aastal oli see 46,1% ja 2018. aastal 30%).**⁵ Peamiseks takistuseks turvalisusega seotud vabatahtlikus tegevuses osalemisel

⁵ Elanike kaasatus siseturvalisuse tagamise näitab kui suur osakaal vastanutest on viimase 12 kuu jooksul osa võtnud ühest või mitmest järgmisest tegevusest: turvalisusega seotud õppused või kursused; naabrivalve; infopäevad või koosolekud turvalisuse teemal; turvalisusega seotud talgud (õnnetuse tagajärgede likvideerimine, keskkonna turvalisemaks tegemine); abipolitseinike töö; vabatahtlike päästjate töö; muud üritused/ettevõtmised, mille raames on jagatud infot turvalisuse teemal.

nimetati muid kohustusi ja vähest vaba aega (58%) ning füüsilistele võimetele esitatavaid nõudeid (40%). **Elanike kaasatust siseturvalisuse tagamisse on vaja uue arengukava elluviimis perioodil parandada⁶. On olemas tugevad eeldused suurendada elanike panust enda ja kodukoha turvalisuse parandamisel. Inimesed on enamasti veendunud, et peaksid ise aktiivselt osalema omaenda ja kodukoha turvalisuse tagamisel (93%).** Turvalisusega seotud vabatahtlikus tegevuses osalemise suurendamisel on samuti potentsiaali. Seda ilmestab inimeste valmisolek panustada vabatahtlikusse tegevusse: naabrivalves on osalenud 9% elanikke, samas kui 56% vastanuid on valmis selles edaspidi samuti osalema; abipolitseinike ja päästjate töös on osalenud vaid 1% vastanutest, kuid iga viies 15–49-aastane Eesti elanik on huvitatud abipolitseinikuks või vabatahtlikuks päästjaks hakkamisest. Vaid 12% nendest, kes 2018. aastal vastasid siseturvalisuse avaliku arvamuse uuringule, leidsid, et mitte miski ei motiveeriks neid osalema turvalisusega seotud vabatahtlikes tegevustes (2016. aastal oli neid 22%). **Kõige olulisemaks motiveerijaks peetakse soovi luua turvalisust oma kodukohas – uue arengukava koostamisel tuleb seega tegeleda selliste võimaluste loomise ja teavitustegevuse läbimõtle misega.**

Usaldus siseturvalisusesse panustavate asutuste ja vabatahtlike suhtes

Usaldus vabatahtlike organisatsioonide suhtes on kõrge (74–87%). Samuti püsib endiselt suur elanike usaldus siseturvalisust tagavate asutuste suhtes – Päästeametit usaldas 2018. aastal 97%, Häirekeskust 94% ning Politsei- ja Piirivalveametit 89% küsitlusele vastanutest. Hinnatavast 25 institutsioonist usaldavad eestimaalased kõige enam just neid asutusi.

2.2. Ülevaade kesketest lahendamist vajavatest probleemidest ja proovikividest nende lahendamisel

Arengukava eeltöona koostati valdkonda mõjutavate tegevuskeskkonna suundumuste analüüsid. Analüüsi seadusandliku ja poliitilise keskkonna, majandusliku-, sotsiaalse-, tehnoloogilise-, ja ökoloogilise keskkonna arenguteid. Samuti koostati kitsamad analüüsid eri siseturvalisuse valdkondade kohta. Analüüside koostamisele aitasid kaasa seminarid, kus osalesid nii valdkonna asutuste kui vabauhenduste esindajad. Arvestatud on ka kehtiva „Siseturvalisuse arengukava 2015–2020“ aruannete ja hindamistega.⁷

Järgnevates alapeatükkides antakse väliskeskkonna tulevikutrendide analüüsi ja valdkondade analüüside põhjal ülevaade **olulisematest kitsaskohtadest ja lahendamist vajavatest probleemidest, mille kõrvaldamiseks uus arengukava koostatakse. Selgitatakse nende probleemide tausta ja tegevuskeskkonna suundumusi.** Statistika on esitatud peamiselt praegu kehtinud arengukava (aastad 2015–2018), kuid mõne teema puhul ka pikema ajavahemiku kohta. Arenguvajadusi ja täpseid probleemide lahendamise viise on analüüsis käsitletud vähe, kuna need tuleb koostöös partneritega kokku leppida arengukava ja programmide väljatöötamise käigus.

2.2.1. Probleem: elanike teadmised, hoiakud, oskused ning neist tingitud käitumine ei aita piisavalt ära hoida ohtusid elule, tervisele ja varale⁸

Inimeste teadmistel, hoiakutel, oskustel ja käitumisel on oluline roll ohtude märkamisel ja nende ennetamisel. Siseturvalisuse arengukavas keskendutakse ennetus- ja sealhulgas teavitustööle, et parandada inimeste suutlikkust ja hoiakuid, mis aitaks hoida ära erinevaid ohtusid elule, tervisele ja varale. Eelkõige on tähelepanu all vigastuste ja vigastussurmade (täpsemini liikluses, tulekahjus, uppumise, uimasti üledoosi, mürgistuste, sh gaasimürgistuste ning tapmiste ja mõrvade tagajärjel hukkunud või vigastatud), varavastaste süütegude, avaliku korra rikkumiste ja hädaolukordade kahjude ärahoidmine. Siseturvalisuse arengukava tegevused on seotud ja aitavad kaasa ka vägivalla ennetusele laiemalt, kuid vägivalla teema on hetkel eraldi käsitletud Justiitsministeeriumi kureeritavas vägivalla ennetamise strateegias.

⁶ Vabatahtlikust tegevusest on juttu ka peatükis 2.2.2.

⁷ Aruanded on kättesaadavad Internetis: www.siseministeerium.ee/stak

⁸ Probleemi lahendamiseks on kavandatud programm/meede „Ennetav ja turvaline elukeskkond“.

Vigastussurmade arv⁹ on võrreldes 2015. aastaga veidi langenud (2015. aastal 271 ja 2017. aastal 268 ja 2018. aastal esialgsete andmete järgi 220). Samas on vigastussurmade arv 100 000 elaniku kohta endiselt märkimisväärselt kõrgem kui Euroopas keskmiselt¹⁰. Liiklusohutusprogrammi täitmise perioodil (2012–2018) on liiklusõnnetustes hukkunute arv olnud langustrendis. See langustrend on paraku peatunud – 2018. aastal hukkus 67 inimest, mis on võrreldav 2015. ja 2016. aastaga (2015. aastal 67, 2017. aastal 48). Samas inimkannatanutega liiklusõnnetuste arv on olnud alates 2014. aastast samal tasemel (1400–1500 kannatanut aastast). Viimased aastad näitavad, et liiklusolukorra muutused võivad olla ootamatud ja nende põhjusi võib olla raske selgitada. Välistada ei saa väliskeskonnast (nt ilmastikuolud, taristu, suursündmused) tulenevaid tegureid, ega ka juhuslikkust. Üheks põhjuseks võib olla, et liiklustiheduse kasvu tõttu ei ole ametnike poolt varasemaga samas mahus teostataval liiklusjärelvalvel enam sama ulatuslikku mõju. Piiratud aja jooksul tehakse küll suurema koosseisuga sihstatult liiklusjärelvalvet, kuid seda ei ole võimalik teha pidevalt. Veeõnnetustes uppunute arv on alates 2010. aastast, kui alustati süsteemse ennetustööga, vähenenud umbes kaks korda (2010. aastal 90 uppunut ja 2018. aastal 43 uppunut). Viimase nelja aasta võrdluses on toimunud aga väike kasv (2015. aastal 39 uppunut ja 2018. aastal 43). Alates 2006. aastast, kui alustati tulesurmade süsteemse ennetamisega on tulesurmade arv vähenenud üle kolme korra (2005. aastal 164 ja 2018. aastal 50).

2018. aastal registreeriti lähisuhtevägivalla infoteateid vähem kui viimasel kolmel aastal, kuid kasvas kuritegude registreerimine (2015. aastal 2997 ja 2018. aastal 3607). Lähisuhtes toime pandud tapmiste arv on aga vähenenud¹¹. 2017. aastal alustati Pärnu maakonnas lähisuhtevägivalla katseprojektiga, mille eesmärk oli vägivalatseja kodust ära viia ja võimalikult kiiresti juhtunu lahendada. Järgnevatel aastatel on vaja leida lahendused projektis katsetatud koostöötegevuste juurutamiseks üle Eesti.

Aasta-aastalt on vähenenud tapmiste ja mõrvade tagajärjel hukkunute arv (2015. aastal 45, 2017. aastal 33 ja 2018. aastal 26). Kusjuures valdav osa tapmistest ja mõrvadest on toime pandud ühise alkoholitarvitamise käigus. Enamikul juhtudel on alkoholihoobes olnud nii kuriteo toimepanija kui ka tema ohver¹².

Narkosurmad on praegu kehtiva arengukava perioodil olnud kasvutrendis, kuid 2018. aastal oli narkootikumidest põhjustatud surmade arv viimaste aastate väikseim (2015. aastal 82 ja 2018. aastal 39). Seega, kui Eesti oli narkosurmade poolest Euroopas veel 2016. aastal esirinnas – 2016. aastal oli ELis keskmiselt 21 üledoosi surmajuhtu miljoni elaniku kohta, kuid Eestis 103¹³ – siis 2018. aastal oli miljoni elaniku kohta surmajuhtumeid kordades vähem¹⁴. **Tänu politsei jõupingutustele vähenes 2017. aastal uimastite pakkumine märgatavalt ja sellega võib seletada ka narkosurmade vähenemist. Samas oluliselt ei kasvanud ravi ja sotsiaalteenuste saamiseks pöördunud sõitlaste arv.** Sõitlaste poolt abi otsimist ja ravile jõudmist takistavad ühiskonna stigmatiseeriv hoiak uimasteid tarvitavate isikute suhtes, aga ka narkorehabilitatsiooniteenuste kättesaadavus. Puudusi esineb ka asutuste koostöös ja infovahetuses ning teenuste sidususes, mille tulemuseks on uimastitarvitajatest õigusrikkujatele karistamisele alternatiivsete meetmete (ravi, rehabilitatsioon, kahjude vähendamine, nõustamine jm tervisteenused) vähene kasutamine. Uimastiprobleemide, vaimse tervise probleemide, koolist puudumise ja õigusrikkumiste põhjused on sageli samad, mistõttu tuleb ennetusse panustada eri valdkondadega seotud asutuste koostöös.

⁹ Siseturvalisuse arengukavas kajastatakse vigastussurmade all liikluses, tulekahjus ja uimasti üledoosi ning tapmiste ja mõrvade tagajärjel hukkunuid, samuti vees uppunuid. Sotsiaalministeerium on alates 2015. aasta algusest vigastuste ennetamise valdkonna üldkoordineerija.

¹⁰ Eurostat.

¹¹ Politsei- ja Piirivalveamet.

¹² Kuritegevus Eestis 2017. Kättesaadav aadressil

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevuseestis_2017_veebi01.pdf (10.09.2018). Kuritegevus Eestis 2018. Kättesaadav aadressil:

<https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/kuritegevus-eestis-2018> (28.02.2019).

¹³ The European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Kättesaadav aadressil

<http://www.emcdda.europa.eu/> (10.09.2018).

¹⁴ Uuem võrdlus Euroopa riikidega puudub.

Murettekitavad on ka teised vigastussurmad, näiteks enesetapud ja kukkumised, kuid nende nagu ka teiste vigastussurmade ennetamine ei ole võimalik üksnes siseturvalisuse valdkonna meetmetega. Enesetappude arv on viimasel aastal suurenenud (Tervise Arengu Instituudi andmetel oli 2015. aastal 203, 2016. aastal 186 ja 2017. aastal 226 surmajuhtumit esialgsetel andmetel)¹⁵. Viimaste aastate jooksul ei ole vähenenud ka kukkumiste tõttu toimunud õnnetussurmad. **Vigastussurmade hulk on vähenenud vaid nende teemade puhul, kus tehakse süsteemset ennetustööd, mistõttu on vaja sellele jätkuvalt tähelepanu pöörata nii siseturvalisuse, rahvatervise kui ka teistes valdkondades.** Üheks võimaluseks on laiendada Päästeameti volitusi kodunõustamise osas, et see hõlmaks kõiki koduseid riske (sh kukkumised, gaasist tingitud õnnetused).

Õnnetusjuhtumite kõrval on ohuks inimeste varale erinevate varavastaste süütegude toimepanemine. Nende arv on alates 2010. aastast olnud langustrendis – 2018. aastal oli varavastaste süütegude arv 21 685, mis on 54% väiksem kui 2010. aastal¹⁶. Varavastaste süütegude vähenemise üheks põhjuseks võib pidada muutusi väliskeskkonnas. Näiteks, tööpuuduse vähenemine ja üldine majandusareng vähendavad süütegusid, kuna inimestel on toimetulekuks enam seaduslikke võimalusi. Teisalt on oluline politsei töö tulemuslikkus ühe või teise süüteo liigi või konkreetse toimepanijate grupiga ning inimeste endi tegevus turvalise elukeskkonna loomiseks.

Inimeste teadmistel, hoiakutel ja käitumisel on oluline roll, et hoida ära elu, tervise ja vara kahjustamist. Hoiakute poolest on eeldused kahjude ärahoidmiseks suuresti olemas. 2018. aastal tehtud avaliku arvamuse uuringu järgi 95% vastanuid nõustus või pigem nõustus, et peavad oluliseks käituda ohte ennetavalt. Viimase kahe aasta jooksul on inimesed ka ise astunud rohkem samme turvalise elukeskkonna loomiseks. Näiteks on kasvanud suitsuanduri (2016. a 90% ja 2018. a 95%), vingugaasianduri (2016. a 13% ja 2018. a 18%) ning enda paigaldatud valveseadmete (2016. a 9% ja 2018. a 17%) omanike osakaal. 51%-l vastajatest on turvauks või -lukk ning 47%-l tulekustuti ja/või tulekustutustekk. Samuti on suurem osa elanikke palunud oma naabril kodul silma peal hoida (2016. a 54% ja 2018. a 58%). Lisaks sellele on 40% elanikest arutanud naabritega oma ümbruskonna turvalisuse teemadel ja 13% on teinud turvalisusega seotud ettepanekuid kohalikule omavalitsusele. Riik ja kohalik omavalitsus peaksid aga märkama ja abistama neid inimesi, kellel puudub raha oma kodu turvaliseks muutmiseks näiteks küttekolde või elektrisüsteemide korda tegemiseks.

Suur osa õnnetustest ja vigastussurmadest juhtub aga siiski käitumuslike tegurite tõttu, sh alkoholi liigtarvitamine, hooletu suitsetamine. Näiteks oli 2018. aastal iga viies uppunu alkoholi joobes (22%). 2015. aastal olid tules hukkamise hetkel alkoholi joobes 60% hukkunutest, 2018. aastal 48%. Suitsetamisest alguse saanud tulekahjudes olid 2015. aastal joobes 85% hukkunutest, 2018. aastal vastavalt 63%¹⁷. 2018. aastal toimus joobes või alkoholi piirmäära ületava juhi süül nii kannatanu kui hukkunuga õnnetusi võrreldes 2017. aastaga vähem, varakahjuga liiklusõnnetusi aga 10% rohkem. Oluliselt rohkem tabati juhte kõrvalistelt tegevustelt – võrreldes 2015. aastaga registreeriti 2018. aastal mitu korda enam liiklusalase süüteo kõrvaliste tegevustega tegelemist (2015. aastal 1476 ja 2018. aastal 3774)¹⁸. Liiklusalase olukorra parandamiseks on vaja eri valdkondade koostöös leida senisest mõjusamad lahendused liiklusohutuse suurendamiseks ja liiklusjärelvalve korraldamiseks. Näiteks oleks vaja üle vaadata liiklusõnnetuste komisjoni pädevused, töhustada trahvimenetlusi, anda kohalikule omavalitsusele võimalus paigaldada kohalikele teedele kiiruskaameraid, võtta kasutusele mobiilseid kiiruskaameraid, leida lahendused kõrvaliste tegevuste automaatseks fikseerimiseks, võtta kasutusele sisetulekupõhised trahvid ja veapunktsüsteem, tagada kvaliteetne sõidukoolitus ja teeholdus.

¹⁵ TAI Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas. Kättesaadav aadressil

http://pxweb.tai.ee/PXWeb2015/pxweb/et/01Rahvastik/01Rahvastik_04Surmad/SD21.px/table/tableViewLayout2/?rxid=ee518c7b-95a3-4c1c-a7e7-06fd09a034d0 (10.09.2018).

¹⁶ Kuritegevus Eestis 2018.

¹⁷ Päästeamet.

¹⁸ Politsei- ja Piirivalveamet.

Kuigi ohtude ennetamist oluliseks pidavate elanike osakaal oli 2018. aasta uuringu järgi väga suur (95%), siis tunduvalt väiksem on nende osakaal, kes peavad piisavaks enda valmisolekut ennast või teisi õnnetuse korral aidata (61%)¹⁹. Samuti hindavad elanikud viimase Eurobaromeetri uuringu järgi kriitilisemalt enda informeeritust näiteks küberkuritegevusega²⁰ seotud riskidest (46%)²¹. Seega tasub ka edaspidi panustada ennetus- ja teavitustegevustesse.

Sarnasesse suurusjärku hinnanguga ennast või teisi õnnetuse korral aidata jääb hinnang hädaolukorraks valmistumise osas: 67% leiavad, et on valmistunud hädaolukordades toimetulekuks. Päästeameti uuringute järgi on elanike teadlikkus ning oskused hädaolukorraks valmistumisel ja selle korral tegutsemiseks madalad^{22 23}: hädaolukordade tekkimist ei peeta tõenäoliseks ning vaid veidi enam kui veerand elanikest on hinnanud, kas ja millised hädaolukorrad võivad neid ja nende kodu ohustada. Teadlikkus esmatähtsatest varudest ja vahenditest on küll 42% elanikest olemas, kuid varustatus on siiski puudulik – vaid igas kümnendas leibkonnas on olemas hädaolukorraks olulisim vajaminev. Probleemi süvendab linnastumine – linnaelanikud ei ole hädaolukordadeks nii hästi valmistunud. Viimast võib selgitada sellega, et tõenäoliselt on suuremate linnade elanikud kindlamad, et kui midagi juhtub, siis igasugune abi (sh naabrite abi) on lähedal²⁴.

Olulisemad küsimused, millele programmide väljatöötamisel keskendutakse

1. Kuidas arendada terviklikku, süsteemset ja teadmispõhist, uuringutel ja analüüsidel põhinevat ja eesmärgistatud ennetustegevust, sh katsetada Eesti oludesse sobivaid uusi lähenemisviise igapäeva ohutusega seotud valdkondades ja elanike riskikäitumise vähendamiseks? Kuidas kujundada hoiakuid enese ja teiste abistamiseks, ohtudest hoidumiseks ja neile reageerimiseks?
2. Kuidas suurendada elanike teadlikkust ja oskusi hädaolukorra ohtusid puudutava osas?

2.2.2. Probleem: siseturvalisuse teenuste jätkusuutlik ja kvaliteetne pakkumine üle riigi on raskendatud²⁵

Õnnetustes hukkunute arvu vähenemise kõrval on oluline vaadata ka registreeritud kuritegude arvu. 2018. aastal katkes esimest korda viimase 15. aasta jooksul kuritegude langustrend (registreeritud kuritegude arv tõusis 0,5%)²⁶. Sealjuures varavastaste kuritegude arv on aasta-aastalt vähenenud (2018. aastal vähenes 3%) ja samal ajal on kasvanud isikuvastaste kuritegude registreerimine (2018. aastal 27%)²⁷. Vägivallakuritegude arvu kasvu põhjuseks võib pidada inimeste teadlikkust, sekkumise julgust ning suuremat vastutustunnet nii avalikus kui ka privaatses ruumis toimuva üle. Sellest tulenevalt teavitatakse politseid erinevatest rikkumistest ja võimalikest ohtudest üha enam. Samuti võis avaldada 2018. aasta õiguskorrale mõju erakordselt soe suvi, mis võimendas sesoonsete süütegude (nt varguste ja vägivallasüütegude) arvu suurenemist. Narkootikumidega seotud kuritegusid on viimastel aastatel registreeritud enam-vähem sama palju (2015. aastal 1118 ja 2018. aastal 976). Narkoväärtegusid

¹⁹ Siseministerium, siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring 2018.

²⁰ Küberkuritegevust on täpsemini analüüsitud peatükis 2.2.3.

²¹ Eurobaromeeter 2017. Europeans' attitudes towards cyber security. Kättesaadav aadressil <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2171#p=1&instruments=SPECIAL&yearFrom=1974&yearTo=2017&surveyKy=2171> (10.09.2018).

²² Elanikkonna kriisikäitumiselase teadlikkuse uuring 2016. Kättesaadav aadressil <https://www.rescue.ee/dotAsset/773018b7-05f8-4e2d-aa22-089e476ba231.pdf> (10.09.2018).

²³ Elanikkonna hädaolukorraks valmisoleku alase teadlikkuse indeksuuring 2017. Kättesaadav aadressil <https://www.rescue.ee/dotAsset/6d114dfb-2c3f-4505-9d63-1b1a339650d4.pdf> (10.09.2018).

²⁴ Elanikkonna hädaolukorraks valmisoleku alase teadlikkuse indeksuuring 2017.

²⁵ Probleemi lahendamiseks on kavandatud järgmised programmid/meetmed: „Kiire ja asjatundlik abi“, „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“.

²⁶ Kuritegevus Eestis 2018. Kättesaadav aadressil:

https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumentid/peatukk_2.pdf

²⁷ Samas.

fikseeriti 2018. aastal kolmandiku võrra vähem (2015. aastal 5313, 2017. aastal 5215 ja 2018. aastal 3996)²⁸.

Süütegude (nii väärteod kui ka kuriteod) pikaajalist vähenemist on politsei hinnangul tõenäoliselt mõjutanud sihipäraste tegevuste kõrval ka üldisemad väliskeskkonna mõjurid, nagu: 1) jätkuv majanduskasv; 2) avaliku arvamuse uuringu kohaselt langustrendis olev süütegudest teatamise määr; 3) süütegude liikumine küberkeskkonda, nii nagu inimeste igapäevane elutegevus. Viimase puhul on arvatavalt väiksem nii teavitamise määr kui ka politsei poolt süütegude avastamise määr, kuna muutuva olukorraga ei ole kohanetud piisavalt kiiresti.

Avaliku korra rikkumiste arv ei ole arengukava elluviimise perioodil suuri muutusi toiminud (2015. aastal 2754, 2016. aastal 3414, 2017. aastal 2994 ja 2018. aastal 1777). 2016. aasta kevadel toiminud avaliku korra raskete rikkumiste kasv oli tingitud avaliku korra raskete rikkumiste ja kehaliste väärkohtlemiste menetluse põhimõtete muutusest²⁹.

Kuigi õnnetustes hukkunute ja registreeritud kuritegude arv on aasta-aastalt pigem vähenenud, ei tähenda see, et arengukava kehtivuse perioodil väheneks oluliselt nõudlus siseturvalisuse teenuste järele, sest olenemata neist trendidest on tarvis tagada valmisolek reageerimiseks.

Rahvastiku vananemine sh tööjõuturule sisenevate noorte arvu vähenemine ja eriteenistujate pensionile siirdumine toovad kaasa **raskusi siseturvalisuse teenuste pakkumiseks vajalike teenistujate leidmisel**. Asutustevaheline konkurents, kandidaatidele esitatavad kõrged nõuded süvendavad tööjõunappusest põhjustatud probleeme. Täpsemini lahkub igal aastal teenistusest u 800 töötajat, neist 420 eriteenistujat. Teenistusest lahkuvate eriteenistujate arv suureneb veelgi – lähiaastatel läheb pensionile täiendavalt umbes 100 eriteenistujat aastas. Aastatel 2016–2018 läks aastas keskmiselt eripensionile 100 Siseministeeriumi valitsemisala eriteenistujat. Ametite prognoosi järgi läheb järgneva viie aasta jooksul pensionile keskmiselt 200 eriteenistujat aastas, mis on viie aasta peale kokku 1002 eriteenistujat.³⁰ Lähimõeldud personalipoliitika, konkurentsivõimelised palgad ja senisest paremad töötingimused on arengukava elluviimisperioodil seega üha olulisemad.

Siseturvalisuse personalinappus toob igapäevaülesannete täitmise keerukuse kõrval kaasa ka riski, et võimalike ulatuslikumate kriiside korral on abi osutajad ülekoormatud ja teenuste pakkumine raskem. Seetõttu on vajalik kaaluda parimaid ja paindlikke võimalusi siseturvalisuse personaliressursi suurendamiseks või tööde automatiseerimiseks, sest vajame lisaks oluliselt rohkem inimesi, et tagada valmisolek siseturvalisuse ülesannete täitmiseks kriiside korral.

Kutseliste teenistujate kõrval on oluline ka vabatahtlike panus. Arengukava elluviimise ajavahemikul on suurenenud siseturvalisuse tagamise kaasatud vabatahtlike arv, samuti on suurendatud vabatahtlikele mõeldud toetusi. **Vabatahtliku tegevuse jätkusuutlikkuse tagamiseks peab senisest enam vabatahtlike tegevust toetama nii riiklikul kui ka kohalikul tasandil.** Samuti on vaja jätkata vabatahtlike tegevuse rahastamisega. Nagu siinses dokumendis varem välja toodud on inimeste valmisolek siseturvalisuse vabatahtlikes tegevustes osalemiseks tunduvalt suurem võrreldes tegeliku osalemisega. See näitab, et vabatahtliku tegevuse edendamiseks on palju arenguruumi. Inimeste informeeritus võimalustest osaleda vabatahtlikuna on aga pigem väike. Väga heaks või heaks pidas oma informeerituse taset naabrivalves osalemise kohta 33%, abipolitseinikuna osalemise kohta 16%, vabatahtliku päästjana osalemise kohta 15%, vabatahtliku merepäästjana osalemise kohta 10%. **Vabatahtlike potentsiaali ei kasutata praegu täielikult – vabatahtlikud panustavad pigem reageerimisse. Vabatahtlike tegevust oleks võimalik aga mitmekesistada, näiteks luues enam võimalusi ennetustegevustesse panustamisel ja teisi paindlikke võimalusi. Samuti oleks võimalik vabatahtlike päästjate ja abipolitseinike abil tagada parem valmisolek siseturvalisuse ülesannete täitmiseks kriiside korral.** Vabatahtlike tegevuse planeerimisel peab samas jätkuvalt arvestama sellega,

²⁸ Politsei- ja Piirivalveamet.

²⁹ Politsei- ja Piirivalveamet.

³⁰ Prognoosis ei ole arvestatud seadusemuudatusega, mille kohaselt alates 2019. a maikuust võivad politseipensioni saajad jätkata töötamist politseinikuna.

et on inimesi, kes on mitme vabatahtliku tegevusega seotud (näiteks tegutsemas nii abipolitseiniku kui vabatahtliku päästjana).

Teenuste pakkumise loogikat mõjutavad edaspidi üha enam rahvastiku jätkuv koondumine linnadesse, linnade lähiümbrusesse, samuti elanike riigisisene mobiilsus, sh pendelränne. **Mainitud rahvastikutrendid suunavad aastatel 2020–2030 leidma lahendusi, mis senisest paremini arvestavad piirkonna eripärade ja vajadustega ega süvenda regionaalseid erisusi negatiivses mõttes.** Samuti mõjutab turvalise elukeskkonna kujundamist uute kohalike omavalitsuste väljakujunemine ning nende erinev suutlikkus teenuste osutamisel ja kohaliku elu korraldamisel. Piirkonna tugevate külgede ja arengueeldustega arvestades on võimalik aga sellega seonduvat problemaatikat vähendada. Sealjuures on vajalik edaspidi suurendada kohalike omavalitsuste võimalusi turvalisuse tagamiseks panustamisel.

Siseturvalisuse keskne teema on olnud kogukonnakeskse turvalisuse³¹ juurutamine ja tugevdamine ning see on oluline ka järgmisel arengukava elluviimisperioodil. Sealjuures on vaja arvestada, et turvalisusprobleemide lahendamine eeldab eri osaliste koostööd, sh eri teenuste koordineeritud osutamist. Näiteks läbimõeldud noorsootöö, noorte vabaajavõimaluste mitmekesistamine aitab vähendada noorte sattumist kuritegelikule teele. Samas mõjutavad mainitud rahvastikutrendid, linnastumine ning lisaks neile elanikkonna mõningane mitmekesistumine ja individualistliku elulaadi suurem esiletõus kogukonnakeskset lähenemist, eeskätt **kogukondade muutumise kaudu.** Sealhulgas peame kogukondade mõtestamisel silmas pidama erinevaid kooslusi ka näiteks internetikeskkonnas ning mitte piirduma vaid piirkondlike kogukondadega. Nende arengujoontega arvestamata jätmisel võivad need pärssida turvalise elukeskkonna loomiseks vajalike tugevate kogukondade teket.

Juba praegu kehtiva arengukava raames on alustatud siseturvalisuse teenuste muutmist optimaalsemaks, mõjusamaks ja nii valdkonna töötajatele kui ka elanikele võimalikult vähekoormavaks, kuid endist viisi on arenguvõimalusi. Näiteks ei ole politseiressursi kasutamine optimaalne, kuna täidetakse mitut kohustust, mis ei eelda politseilist väljaõpet või sekkumist. See omakorda vähendab suutlikkust reageerida elanike seisukohalt tähtsamatele probleemidele. Samuti pole kõigi teenuste pakkumisel kasutatud kõige ökonoomsemaid lahendusi, mis tähendab, et ei kasutata infoühiskonna võimalusi ega väldita asjatut bürokraatiat.

Reageerimiseks (ja ka ennetamiseks) vajaliku taristu ja tehnoloogia tagamine on üks kriitiline edutegur, et pakkuda kvaliteetseid siseturvalisuse teenuseid. Näiteks, selleks et politsei, pääste ja kiirabi jõuaksid inimesteni kiiresti ja täpselt, on vaja toimivaid IT-teenuseid, mis tagaksid info kiire kättesaadavuse. Selle jaoks on vajalik asukohast sõltumata kiire sideühendus ja toimivad andmebaasid ning süsteemide koostalitusvõime Euroopa Liidu süsteemidega. Eraldi tasub esile tõsta, et siseturvalisuse teenuste ja e-riigi teenuste korraldamise üks eeldusi on isikute dokumenteerimine ühtsetel alustel ja rahvastikuregistri toimimine. Eestis on küll üks maailma eesrindlikumaid rahvastikuregistreid, kuid probleemiks on rahvastikuregistri vananenud tarkvara. IT-teenused on vajalikud ka valdkonna arendamiseks, teenuste planeerimiseks ja koostööks laiemas mõttes. Siseministeeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskuse suutlikkus teenuseid pakkuda sõltub suurel määral IKT-taristu, tarkvara ja infoturbe nüüdisaegsusest ja nõuetele vastavusest. **Tegutsemine piiratud ressursside tingimustes on viinud olukorrani, kus võimalusi ei ole piisavalt selleks, et teenuseid korrastada. Uued vajadused siseturvalisuse valdkonnas toovad aga kaasa senisest suuremad nõudmised IKT-teenuste kättesaadavuse, arenduste ja infoturbe suhtes, mistõttu on peale praeguste teenuste hoidmise vajalik suutlikkust IKT-teenuseid kvaliteetselt pakkuda edasi arendada ja luua ka uusi võimeid.** Tuleb võtta kasutusele uued ja uuendada olemasolevaid infosüsteeme ja -lahendusi, et toetada püstitatud eesmärkide saavutamist – infosüsteemide väljatöötamisel on vaja arvestada lahenduste optimaalsusega, mis tähendab ühtlasi, et uued süsteemid peaksid arvestama üha väheneva tööjõuga. Samuti on jätkuvalt vajalik suur töökindlus ja turvalisus ning koostalitusvõime.

³¹ Kogukonnakeskne lähenemine on arusaam ja tööviis, mille kohaselt selgitatakse probleeme välja ja leitakse neile lahendus koos nende rühmadega (kogukondadega), kes on enim puudutatud. Keskkel kohal on kogukondade tunnustamine oluliste osalistena ja nende võimestamine aktiivselt osalema ning elu- ja toimekeskkonda kujundama.

Olulisemad küsimused, millele programmide väljatöötamisel keskendutakse

1. Kuidas tagada vajalikul arvul hea väljaõppega ja motiveeritud personali, et pakkuda piisaval tasemel siseturvalisuse teenuseid?
2. Kuidas siseturvalisuse vabatahtlike võrgustikku terviklikumalt hallata ja vabatahtlikku tegevust mitmekesistada?
3. Kuidas osutada teenuseid jätkusuutlikult ja senisest vajaduspõhisemalt üle riigi, sh arendades koostöövõrgustikke ja rakendades kogukonnakeskse turvalisuse mudelit?
4. Kuidas muuta teenuseid mõjusamaks ning töötajatele ja elanikele mugavamaks, kasutades võimaluse korral tehnilisi ja innovaatilisi lahendusi, sh tööprotsesside automatiseerimist?
5. Kuidas tagada reageerimiseks ja süütegude lahendamiseks vajalik taristu, seadmed, sõidukid ja tehnoloogia ning seda arendada?

2.2.3. Probleem: sisejulgeolekut mõjutavad peale tavapäraste tegurite üha rohkem välised ohud, nagu vägivaldsete ideoloogiate ülemaailmne levik, rahvusvaheline terrorism, selle rahastamine ja rahapesu lai levik, ohtlike tehnoloogiate areng, küberründed, vaenulike eriteenistuste tegutsemine ja hübriidohud³²

Riigi sisejulgeoleku tagamisele aitavad otseselt kaasa poliitilise süsteemi usaldusväärsus, majanduskeskkonna konkurentsivõimelisus, kriitilise taristu vastupidavus, elukeskkonna ja küberruumi ohutus ning võitlus terrorismi- ja organiseeritud kuritegevuse vastu. Üha suuremat tähelepanu nõuavad välised ohud, nagu vägivaldse äärmusluse levik, rahvusvaheline terrorism, ohtlike tehnoloogiate areng, küberründed, vaenulike eriteenistuste tegutsemine ja hübriidohud. **Ootused ja vajadused sisejulgeoleku kindlustamiseks võivad uue siseturvalisuse arengukava elluviimise ajal olla senisest kõrgemad.**

Põhiseaduslikku korda ohustav tegevus, hübriidohud ja vaenulik mõjutustegevus

Demokraatlike riikide (sh Eesti) julgeolekukeskkonda mõjutab Vene Föderatsioon ja selle välispoliitilisest tegevusest tulenevad ohud: püüd lõhkuda läänemaailma ühtsust ja riikidevahelist usaldust. Need huvid on ka uuel arengukava elluviimisperioodil Eesti põhiseadusliku korra suurim oht.^{33,34} Oma eesmärkide saavutamiseks kasutab Venemaa järjest agressiivsemaid ja varjatumaid võtteid, millest tulenevad hübriidohud (näiteks lõhestuspoliitika, inforünnakud, propaganda, diplomaatiline mõjutustegevus, küberründed, majandustegevuse ja energiavaldkonna mõjutamine, sekkumine riigi sisepoliitikasse ja valimistesse, era-armeede kasutamine, kaasmaalaste poliitika, mälupoliitika, sõjaline sekkumistegevus jne).

Vastupanuvõime hübriidohtudele vajab avarat (laiapindset) julgeolekukäsitust, mis eeldab erinevate tegevussuundade ja poliitikavaldkondade ning avaliku, era- ja kolmanda sektori panust (sh kogukonna ja üksikisiku tasandil) ja koostöö koordineeritust. Sealjuures tuleb sisejulgeoleku vajadustega ka edaspidi arvestada eri poliitikavaldkondade arendamisel (neist olulisimad on haridus-, majandus-, lõimimis-, rände-, sotsiaal-, välis- ja regionaalpoliitika). Tegevus nendes valdkondades mõjutab ka eri ühiskonnagruppide vastuvõtlikkust välisele mõjutustegevusele. Sealhulgas aitab hübriidohtudega toimetulemisele, eriti negatiivse mõjutustegevuse riskide maandamisele kaasa strateegiline kommunikatsioon, mis aitab suurendada ühiskonna ühtekuuluvust, ühiste väärtuste kinnistumist, lõimimist, allikakriitilisust ja ohuteadlikkust. Et suurendada võimet hübriidohtudele vastu panna peab ka edaspidi tegelema vastuluure ning riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse valdkonnaga.

³² Probleemi lahendamiseks on kavandatud programm/meede „Kindel sisejulgeolek“.

³³ Kaitsepoliitiseamet. KAPO aastaraamat 2017. Kättesaadav aadressil https://www.kapo.ee/sites/default/files/public/content_page/Aastaraamat-2017.pdf (17.09.2018).

³⁴ Välisluureamet. Eesti rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas 2018. Kättesaadav aadressil <https://www.valisluureamet.ee/pdf/raport-2018-EST-web.pdf> (17.09.2018).

Riigisisese koostöö kõrval on oluline teadvustada ühiseid julgeolekuohte teiste riikidega ning aidata kaasa ühtse välis- ja julgeolekupoliitika kujundamisele, suheldes partnerriikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega.

Põhiseadusliku korra kaitse seisukohast on vajalik majanduslikult kaalukate riiklike otsuste läbipaistvus ja korruptiivsete huvide välistamine. Korruptsioon ohustab riigi mainet ja usaldust riigi vastu (nii teiste riikide, investorite kui ka oma riigi elanike seas), elutähtsate teenuste toimimist, majandusjulgeolekut jmt. **Kuigi uuringute ja statistika järgi³⁵ on korruptsioonitase Eestis langustrendis ning inimeste hoiakud on muutunud korruptsiooni üha enam taunivaks, tuleb järjepidevalt tegeleda ka järgmistel aastatel korruptsiooni ennetamise ja tõkestamisega.** Olulist tähelepanu majandusjulgeoleku tagamisel peab ka edaspidi pöörama järelevalve, taustakontrolli ja andmevahetuse tõhustamisele, et tagada riigile olulise taristu ja riikliku otsustusmehhanismi sõltumatus väliskapitaliga seotud isikute mõjutegevusest.

Radikaliseerumine, vägivaldne ekstremism ning terrorism

Terroriakti asetleidmise tõenäosus on Eestis väike, kuid ideoloogilise ja religioosse äärmusluse levik maailmas, sh Euroopas ja selle vahetus naabruses on toonud kaasa vägivaldsete rünnakute ja terroriaktide ning terrorismiohu suurenemise. Terrorism on Euroopa ja kogu maailma suurim julgeolekuoht. 2017. aastal hukkus Euroopas džihadistide terrorirünnakutes 62 ja vigastada sai 819 inimest³⁶, tõkestati ja ennetati 207 terrorirünnakut. Terrorirünnakud toimusid 2017. aastal ka Eesti vahetus naabruses – üks Soomes ja Rootsis samuti. 2018. aastal rünnakute arv vähenes – tõkestati, sooritati ja ennetati kokku 127 rünnakut, kuid seda eelkõige tänu julgeoleku- ja luureasutuste edukale ennetusele ja reageerimisele. Üldine terrorismioht on jätkuvalt kõrge. **Europoli 2018. aasta ohuhinnangu kohaselt terroristide rünnakud Euroopas jätkuvad.** Peale džihadistid ajendatud terrorismi, korraldavad rünnakuid ka paremäärmuslased, vasakäärmuslased, separatistid ja anarhistid. Džihadistidest on küll rohkem tuntud Daesh (tuntud ka kui ISIS), aga on ka teisi sarnaseid ohtlikke rühmitusi, nagu al-Qaida ja Boko Haram, kelle toetajaid ja käsilasi on ka Euroopas. **Selle tõttu on vaja teha senisest veelgi tihedamat koostööd riigisiseste ja rahvusvaheliste partneritega, arendada infovahetust (sh asjakohaseid infosüsteeme) ja suurendada ametkondade suutlikkust (sh asjakohaste kutseoskustega töötajate arvu ja ressursse).**

Euroopa Liidu terrorismiohtu jääb aastateks mõjutama välisvõitlejate naasmine Euroopasse. Euroopa Liidust on Islamiriigi (Daesh) ridadesse läinud võitlema u 5500 isikut, kellest u 30% on aastaks 2018 tagasi pöördunud. Siiani ei ole Eestis tuvastatud ühtegi välisvõitlejate perekonda. Samas on tuvastatud kümnekond Eestiga seotud isikut, kes viibivad või on viibinud Iraagi-Süüria sõjakoldes. Eestist on lahkunud välisvõitlejaks üks isik, kellega koos lahkusid ka tema naine ja lapsed³⁷. Eestile lähim konfliktipiirkond asub aga Ukrainas ning selle mõju on analüüsitud ja teadvustatud vähe. **Sellega seoses on peamine proovikivi, kuidas ennetada radikaliseerumist ning (taas)integreerida sõjategevusest mõjutatud täiskasvanud ja lapsed ühiskonda.**

Eestis ei ole tuvastatud vägivaldseid äärmusrühmitusi, kuid potentsiaalseks ohuks on ka üksikründajad, sh iseseisvalt radikaliseerunud isikud. Suur osa Euroopast lahkunud terroristlike välisvõitlejaid ja mitu terrorirünnakute korraldajat on radikaliseerunud interneti teel. Internetti kasutatakse ka terroristide tegevuse juhendamiseks, näiteks jagatakse õpetusi lõhkekehade ja eluohtlike keemiarelvade valmistamiseks. Riigisiselt tuleb koostöös asjaomaste asutustega vaadata üle ja vajaduse korral kaasajastada õiguslikud regulatsioonid ja tagada tehnilised lahendused illegaalsele infole juurdepääsupiirangute rakendamiseks või selle maha võtmiseks. **Interneti kõrval on vägivaldse**

³⁵ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2017. Kättesaadav aadressil

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevuseestis_2017_veebi01.pdf (10.09.2018).

³⁶ Euroopa Parlament. Terrorism ELis: terrorirünnakud, surmajuhtumid ja vahtistamised. Kättesaadav aadressil <http://www.europarl.europa.eu/news/et/headlines/security/20180703STO07125/terrorism-elis-terrorirunnakud-surmajuhtumid-ja-vahistamised> (17.09.2018).

³⁷ Kaitsepolitsei ameti aastaraamat 2017.

radikaliseerumise leviku puhul Euroopas oluliseks allikaks kinnipidamisasutused, mistõttu tuleb koostöös Justiitsministeeriumi korrektsioonivaldkonnaga tõhustada ennetusmeetmeid Eesti kinnipidamisasutustes, suurendada riskihindamist ning personali ohuteadlikkust ja väljaõpet.

Lisaks terrorismile on vaja edaspidi pöörata tähelepanu võimalustele ennetada ka parem- või vasakäärmusluse laialdast levikut ning sellest tulenevaid võimalikke ohte ja riske põhiseaduslikule korrale. Äärmusluse ennetamisel on Kaitsepolitsei ameti kõrval tähtis roll haridus-, sotsiaal-, justiits- ning lõimumisvaldkonnaga tegelevatel asutustel ja kohalikul kogukonnal. Seni on nende rolli alatähtsustatud, kuid edaspidi on vaja kõigi nende juhtrolli äärmusluse tõkestamisel paremini teadvustada.

Ühtlasi kasvab vajadus korraldada süsteemsemat ennetustegevust ja operatiivset infovahetust. Selleks on vaja luua tingimused ja rakendada teadmispõhiseid meetmeid riigisisese ennetusvõrgustiku tegevuse tõhustamiseks ja ametnike koolitamiseks, et radikaliseerumise ilminguid võimalikult vara märgata, riske hinnata ja võimaluse korral isikuid ka deradikaliseerida. Paremäärmuslusest tulenevate võimalike ohtude ennetamiseks on suurenevat sisserännet ja Eesti heaolutaseme tõusu arvestades tähtis tagada uussisserändajate sujuv kohanemine Eesti ühiskonda. Sellega samal ajal on oluline täiustada meetmeid (sh rahvusvaheliselt), mis võimaldaksid tõkestada ebaseaduslikku rännet ning tuvastada tegelikud abivajajad³⁸.

Suurenev piiriliiklus ning illegaalse immigratsiooni ja piiriülese kuritegevuse surve

Euroopa Liidu välispiiri kontrollijana on Eestil oluline roll Schengeni ala usaldusväärse, turvalisuse ning Euroopa Liidu vaba liikumise põhimõtte ja liikmesriikide julgeoleku tagamisel. Ebastabiilsus ELi lähinaabruses ja jätkuvad konfliktid maailmas tekitavad põgenikelaineid ning ka tulevikus on vajadus nendega toime tulla nii Euroopas kui ka Eestis. **Prognooside järgi suureneb Eesti piiriliiklus ja samuti ebaseaduslik ränne, piiriülene kuritegevus ja salakaubavedu.**³⁹ Nende suundumustega toimetulekuks on vaja edaspidigi pöörata tähelepanu Schengeni kompensatsioonimeetmete rakendamisele, sh PNR-i (ingl *Passenger Name Record*) ehk broneeringuinfo ja muude andmete vahetamise valdkonnas. Samuti on vaja lähtudes kokku lepitud ajakavast valmis ehitada idapiir, ning nagu ka varem pöörata tähelepanu riigipiiri valvamise ja kaitsmise suutlikkuse suurendamisele ning integreeritud piirihalduse rakendamisele.

Organiseeritud kuritegevuse, sh rahapesu kiire ülemaailmne levik ohustab sisejulgeolekut ja finantssüsteemide usaldusväärset

Kuritegevus on muutumas üha enam projektipõhiseks, st et organiseeritud kuritegevusel on mitmesuguseid väljendusvorme (narkokuriteod, inimkaubandus, rahapesu). Kurjategijad tegelevad valdkondadega, mis praegu toovad neile kõige rohkem tulu, ja vajaduse korral orienteerutakse kiirelt ringi. Ühe kuriteoliigi kiire teise vastu vahetamise eesmärk on teenida kriminaaltulu⁴⁰. Kuriteod tasuvad endiselt ära ja Europoli andmetel konkureerib Euroopa Liidus ringlev kriminaaltulu maht kõige edukamate äriühingute kasumiga⁴¹. Uuringud on näidanud, et hinnanguliselt toodab ebaseaduslik turg Euroopa Liidus 110 miljardit eurot, mis oli u 1% Euroopa Liidu riigisisese kogutoodangust ning mille põhjal on alust eeldada, et 98,9% kriminaaltulust ei ole konfiskeeritud⁴². Ka ELi tasand nendib, et ainuüksi need näitajad on põhjuseks esitada küsimus, kas praegu kasutusel olevad mehhanismid kriminaaltulu

³⁸ Kohanemise ja seadusliku ning ebaseadusliku rände teemasid on käsitletud peatükis 2.2.5.

³⁹ Ebaseadusliku rände teemasid on käsitletud ka peatükis 2.2.5.

⁴⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, mis käsitleb kriminaaltulu arestimist ja konfiskeerimist Euroopa Liidus, eelnõu seletuskiri. Kättesaadav aadressil

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0178+0+DOC+XML+V0//ET#title2> (24.04.2017).

⁴¹ Europoli ohuhinnag organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses: SOCTA. Kättesaadav aadressil <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment-2017> (03.09.2018).

⁴² Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, mis käsitleb kriminaaltulu arestimist ja konfiskeerimist Euroopa Liidus, eelnõu seletuskiri.

tuvastamiseks on piisavad või mitte. Kuigi rahapesu on üks peamisi organiseeritud kuritegevuse mootoreid, ei ole sellel esmane mõju enamikule ühiskonnast. Siiski oluline rõhutada, et rahapesu teenib suuremat osa raskest ja organiseeritud kuritegevusest. Europoli hinnangul on kõige ohtlikumad organiseeritud kuritegevusega tegelevad grupeeringud need, kes paigutavad märkimisväärse osa kriminaaltulust legaalsesse majandustegevusse ning kindlustavad sellega oma tegevuse jätkumise ja nende kuritegevuse edasise laienemise⁴³. See omakorda ohustab riigi finantssüsteemi järjepidavat usaldusväärsust. Seega arengukava väljatöötamisel on vaja hinnata, kui palju on vaja tõsta politsei võimekust raskete majanduskuritegude avastamisel ja uurimisel ning kriminaaltulu konfiskeerimisel.

Informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) sektori arenguga kaasnevad mõjud

IKT kiire areng on kaasa toonud hulgaliselt ühiskondlikke muutusi teenuste tarbimisel ning igapäevaste tegemiste korraldamisel, millest tulenevalt on elektrooniliste süsteemide toimepidevuse tagamine muutunud riiklikult tähtsaks tegevuseks. Seda ilmestab 2017. aasta uuring, mille kohaselt kasutab 90% 16–74 aastastest Eesti inimestest internetti igapäevaselt⁴⁴. Asjade internetti ühendatud seadmete arvu kasvuks prognoositakse 2025. aastaks 350% ehk praegusest 20 miljardilt 75 miljardile. Tehisintellektile ja masinõppele ning blokiahelale leitakse laialdasemalt kasutusvõimalusi ning turule tuleb järjest uusi tehnoloogiaid⁴⁵, mis võimaldavad erinevate valdkondade lihtsustamist ning digitaliseerimist, kuid samas suurendab see teatud määral eri süsteemide toimimise riske. Seetõttu peab turvalisuse põhimõte olema üks prioriteetidest.

IOCTA⁴⁶ kohaselt ületab mõnedes Euroopa Liidu liikmesriikides registreeritud küberkuritegude arv juba praegu traditsiooniliste kuritegude oma. Üheselt ilmneb, et IKT võimalusi kasutades pannakse toime üha rohkem kuritegusid. Riigi Infosüsteemi Amet registreeris 2017. aastal Eesti küberruumis esmakordselt enam kui 10 000 küberjuhtumit, millest ligikaudu 70% moodustas luna- ja pahavara⁴⁷. Lisaks on Politsei- ja Piirivalveamet välja toonud, et 2018. aastal mitmekordistus küberkuritegudega seotud varaline kahju⁴⁸, mis annab näitab, et valdkond peab muutuma riigisisese prioriteetsemaks.

Probleemkoht on see, et jätkuvalt on hinnanguliselt madal inimeste üldine teadlikkus küberohtudest. Näiteks vähene teadlikkus sellest, et küberründe puhul on tegemist kuriteoga; tahtmatus uurimisasutust küberkuriteost teavitada; teadmatus, millise sündmuse kohta ja kuhu teavitada; erinevused riikliku statistika kogumise ja kuritegude registreerimise meetodite vahel. Kasvutendentsi on näha registreeritud arvutikelmuste puhul. Selliseid kuritegusid registreeriti 2017. aastal peaaegu poole rohkem kui aastal 2014.⁴⁹ Seetõttu tuleb korrastada vastava statistika kogumist, tegeleda tegeliku olukorrapildi saavutamise⁵⁰ ning võtta vajaduse korral meetmeid probleemiga seotud kitsaskohtade kõrvaldamiseks.

Siseturvalisuse valdkonna jaoks kaasneb IKT kiire arenguga mitu probleemi. **Ühiskonna sõltumine digitehnoloogiast ja -seadmetest loob kurjategijatele hõlpsaid võimalusi oma eesmärkide saavutamiseks. Uute tehnoloogiate ja seadmete kasutuselevõtt mitmekesistab kurjategijate võimalusi, suurendab kuritegude arvu ning mahtu ja tekitatud majanduslikku kahju. Selliste ohtudega**

⁴³ Europoli ohuhinnang organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses: SOCTA. Haag, 2017, lk 10. Kättesaadav aadressil

<https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment-2017> (03.09.2018).

⁴⁴ Eurobaromeeter, Küberjulgeolek 2012 ja 2017.

⁴⁵ The Statistics Portal. Kättesaadav aadressil <https://www.statista.com/statistics/471264/iot-number-of-connected-devices-worldwide/> (17.09.2018).

⁴⁶ Europol, Internet Organised Crime Threat Assessment.

⁴⁷ Riigi Infosüsteemi Amet, Küberturvalisus 2018.

⁴⁸ Politsei- ja Piirivalveamet. 2018. aasta õiguskorra ülevaade.

⁴⁹ Politsei- ja Piirivalveamet.

⁵⁰ Hinnanguliselt on madal inimeste teadlikkus küberohtudest, lisaks on tõenäoline, et paljudest küberkuritegudest ei teavitata või ei teavitata korrektselt ning seetõttu puudub terviklik ülevaade küberkuritegevuse tegelikest numbritest.

tegelemine eeldab uurimis- ja julgeolekuasutustelt IKT valdkonna arengusuundumustele reageerimiseks häid oskusi ja teadmisi ning tööks vajaliku tänapäevase riist- ja tarkvara olemasolu, suhteid rahvusvaheliste koostööpartneritega ja hästitoimivat riigisisest töökorraldust partnerasutuste vahel.

Olulisemad küsimused, millele programmide väljatöötamisel keskendutakse

1. Kuidas suurendada vastupanuvõimet põhiseaduslikku korda ohustavate tegevuste, hübriidohtude ja vaenuliku mõjutustegevuse suhtes?
2. Kuidas ennetada radikaliseerumist, vägivaldset ekstremismi ja terrorismi ning suurendada valmisolekut võimalike ohtude tõrjumiseks ja mõjude minimeerimiseks? Kuidas korraldada riigisisest ennetustööd süsteemselt, tagada senisest parem riigisisene ja rahvusvaheline koostöö, et maandada eri julgeolekuhte ja tõhusalt neile reageerida?
3. Kuidas arendada integreeritud piirihaldust ja seda tõhusalt rakendada (sh riigipiiri valmishitamine ning selle valvamise ja kaitsmise suutlikkuse suurendamine), et tulla paremini toime püsiva ebaseadusliku sisserände ja salakaubaveo-, suureneva piirilikkuse ning illegaalse immigratsiooni ja piiriülese kuritegevuse survega?
4. Kuidas täiendada ja rakendada organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse meetmeid?
5. Kuidas täiendada ja rakendada küberkuritegevusevastase võitluse meetmeid, selleks et:
 - suurendada suutlikkust reageerida tehnoloogia arenguga kaasnevatele siseturvalisuse valdkonna väljakutsetele;
 - luua olukorrapilt siseturvalisuse kübervaldkonnast ja intsidentidest;
 - parandada suutlikkust illegaalse info kõrvaldamiseks internetist;
 - tagada piisav heidutus küberkuritegude ja pahatahtliku kübertegevuse suhtes?

2.2.4. Probleem: kriisiennetus ja hädaolukordadeks valmisoleku suutlikkus avalikus- ja erasektoris pole piisav ning võib pärssida võimalike hädaolukordade ennetamist või nendega toimetulekut⁵¹

Arvestades jätkuvalt pingestunud julgeolekuolukorda maailmas ning muude ettearvamatute tegurite mõjul tekkida võivate kriiside ja hädaolukordadega, on vaja olla senisest paremini valmis võimalike olukordade ära hoidmiseks, aga ka lahendamiseks. 21. sajandi kriise iseloomustab selgepiirilise kadumine, samuti suureneb uute tundmatute olukordade tekke tõenäosus. Kriisid on ootamatud ja ennustamatu arenguga, keeruliste järelmõjudega. **Seetõttu on vajalik universaalne valmisolek mitmesugusteks tundmatuteks ja unikaalseteks sündmusteks, mitte ainult konkreetseteks stsenaariumiteks.**

2017. aastal võeti vastu uus hädaolukorra seadus, mis täpsustab osaliste rolle hädaolukorra ennetamisel, hädaolukorraks valmistumisel ja hädaolukorra lahendamisel. **Kriisireguleerimisalane kompetents ja osaliste valmisolek vajab aga veel arendamist.**

Ministeeriumite ja kohalike omavalitsuste vastupanuvõime kriisideks (nii rahu- kui ka sõjaajal) on ebapiisav ning vaja on suutlikkuse märkimisväärset kasvu.⁵² Laiapindne riigikaitse ja kriisideks valmisolek sõltub eri valitsemisalade koostegutsemisest. Võimelüngad ühes valdkonnas seavad ohtu valmisoleku ka teistes valdkondades.

⁵¹ Probleemi lahendamiseks on kavandatud programm/meede „Kindel sisejulgeolek“.

⁵² Elanikkonnakaitse kontseptsioon. Kättesaadav aadressil https://riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/organisatsioon/failid/rakkeryhmad/elanikkonnakaitse_kontseptsioon_15.02.2018.pdf (17.09.2018).

Järgmistelgi aastatel on vaja suurendada elutähtsate teenuste toimepidevust. Seejuures tuleb arvestada muudatustega ettevõtluses. Näiteks on viimase viie aasta jooksul täheldatud ettevõtete koondumist. Paljud Eestis tegutsevad elutähtsa teenuse osutajad (näiteks pangad, sideettevõtjad, vedelkütuse müüjad, mõned vee- ja kaugkütteettevõtjad) kas ühinevad, kuuluvad välismaa kontsernidesse või müüvad osaluse välisinvestorile. Sellega seoses liigub Eestist välja ka mitme olulise tegevuse ja süsteemi (näiteks infosüsteemide) haldamine. See võimaldab ettevõtetel optimeerida kulusid ja pakkuda tarbijale paremat teenust. **Samas suurendab see elutähtsate teenuste katkestustest tingitud riske, st ühe ettevõtte poolt osutatava teenuse katkestus mõjutab varasemast märkimisväärselt suuremat hulka tarbijaid. Oskuste ja suutlikkuse väljaviimine Eestist emaaettevõtete asukohariiki, suurendab elutähtsa teenuse toimepidevusriske, samuti võib tekkida välisinvestori kaudu julgeolekuriive. Suureneb vajadus senisest enam mõelda, missugused võivad olla muud lahendused, et tagada Eestis teenuse toimepidevus.**

Muudatused ülemaailmses majanduses (näiteks ravimite jm oluliste toodete tootmise koondumine Aasia riikidesse) suurendavad aga tarneahelate toimekindluse olulisust. Võimalike tarnehäiretega seotud ohte on aga võimalik maandada vaid piisavate varude moodustamisega Eestis.

Olulisemad küsimused, millele programmide väljatöötamisel keskendutakse

1. Kuidas suurendada riigasutuste, elutähtsa teenuse osutajate ja kohalike omavalitsuste kriisialast valmisolekut?
2. Milline on jätkusuutlik kriisireguleerimisalane mudel ning kuidas seda rakendada?
3. Kuidas suurendada kohalike omavalitsuste ja elutähtsa teenuse osutajate toimepidevust, et rahuldada inimeste esmavajadusi ning tagada riigi ja erasektori toimimine kriisides?

2.2.5. Probleem: inimeste ränne, välismaalaste elama asumine Eestisse ning sellest tulenev Eesti ühiskonna mõningane muutumine heterogeensemaks toob kaasa uued ohud, mis võivad pärssida ühest küljest Eesti arengut soodustava ning teisalt siseturvalisust tagava kodakondsus- ja rändepoliitika elluviimist⁵³

Nii nagu Euroopa Liidu riikides, väheneb lähiaastatel tööealiste inimeste arv ka Eestis. Rahvastikuprotsesside tulemusena suureneb vajadus nii kvalifitseeritud kui ka lihttööjõu järele⁵⁴, millest osa suudab ära katta Eesti tööjõuturg, kuid täiendavalt on vajadus ka välistööjõu järele. Eesti majandusele ja ühiskonnale lisandväärtust loovate välismaalaste Eestis töötamise ja õppimise soodustamiseks on ellu viidud mitmeid seadusandlikke muudatusi ning loodud mitmekülgset võimalust välismaalaste kiireks kohanemiseks. Suurte ja atraktiivsemate riikide ees konkurentsieelise säilitamiseks, sh talentide siameelitamiseks ja Eestis hoidmiseks, tuleb Eestil hoolimata edusammudest jätkuvalt pingutada. Teadmispõhise ühiskonna kujundamiseks ning riigi ja majanduse arengu toetamiseks on vaja tõhusamaid meetmeid, et meelitada Eestile vajalikke nii spetsialiste, ettevõtjaid, välistudengeid ja teadlaseid kui ka nende pereliikmeid. Seejuures peab rändepoliitika arvestama inimeste suureneva mobiilsuse ja uute töötegemisvõimalustega. On vajalik leida ka pikaajaline lahendus sisserände piirarvu kohandamiseks Eesti ühiskonna vajadustest lähtuvalt. Kuid selle kõige kõrval on vajalik tegelda ka Eesti tööturu olukorra parandamisega, mis jääb juba väljaspoole siseturvalisuse valdkonda.

Sisserände suurenemine eeldab senisest tõhusamaid ja efektiivsemaid menetlusi, uusi tehnoloogilisi lahendusi, tõhusate kohanemist ja lõimumist soodustavate meetmete olemasolu ning rändega seotud asutuste suutlikkuse suurendamist. See on vajalik, et toetada ühelt poolt Eesti ühiskonnale lisandväärtust toovate välismaalaste kiiret ja sujuvat Eestisse asumist, kuid teiselt poolt ära hoida nende välismaalaste Eestisse saabumine, kes võivad ohustada avalikku korda, riigi julgeolekut või sotsiaalset ja

⁵³ Probleemiga toimetulemiseks on kavandatud programm/meede „Tõhus rahvastikuhaldus“.

⁵⁴ Tööjõuproгноos aastani 2025. Kättesaadav aadressil

https://www.mkm.ee/sites/default/files/toojouproгноos_2025_lyhikirjeldus_uus.pdf (10.09.2018).

kultuurilist sidusust. Samuti ei pruugi praegused kohanemist ja lõimumist toetavad tegevused vastata Eestisse saabuvate välismaalasteprofiilide mitmekesisumisele ning mobiilsusele. **Sisserändajate varajase kohanemise ebaõnnestumine loob suure riski ühiskonnas tõrjutuseks, kapseldumiseks ja segregeerumiseks ning teisalt tõrjuvate hoiakute tekkeks.**

Peale tavapäraste sisserände põhjuste, nagu töötamine, õppimine ja pereränne, on rändepoliitika osa ka rahvusvahelise kaitse taotlemisega seotud ränne. Euroopa rändekriisi leevenes mõnevõrra 2016. aasta kevadel, kui Euroopa Liit ja Türgi võtsid vastu ühisavalduse⁵⁵, kuid olulist mõju avaldasid ka kõik teised ajavahemikul 2015–2017 Euroopa Liidu ning siseriiklikult vastuvõetud meetmed. Eurostati andmetel esitati 2016. aastal EL-i liikmesriikidesse kokku 1 204 300 taotlust⁵⁶. Euroopa Komisjoni andmetel esitati 2017. aastal EL-i liikmesriikides kokku 706 913 taotlust, mis näitas märkimisväärset langust võrreldes 2016. aastaga. 2018. aastal esitati EL liikmesriikides kokku 634 200 rahvusvahelise kaitse taotlust, mis on ligikaudu 10% madalam võrreldes 2017. aastaga. Seega rahvusvahelise kaitse taotluste arv EL-is on näidanud jätkuvat langustrendi olles 2018. aastal langenud 2014. aasta, s.o Euroopa rändekriisi eelsele tasemele.

Rahvusvahelise kaitse valdkond sõltub väga palju välistest teguritest, sh Euroopa Liidu naabruskonnas asuvate kolmandate riikide sisepoliitilisest olukorrast. Vajalik on nii rahvusvahelise kaitse taotlejatele kui ka saajatele tagada toetavad teenused (näiteks toimetulekut, kohanemist ja hilisemat lõimumist toetavad teenused, sh tugiisikuteenus, eesti keele õpe, tööturuteenused, nõustamine, rehabilitatsiooniteenus, eesti keele õpe jne), hoides samas ära varjupaigasüsteemi kuritarvitamist ja teenuste ülekoormamist. Kuigi selle eesmärgi poole on liigutud ka kehtiva arengukavaga, on viimastel aastatel juba ilmnunud vajadus mõnede teenuste ümberkujundamiseks ning uute loomiseks, et suurendada kaitse saajate toimetulekut Eesti ühiskonnas. Kui arenguvajadusi ei täideta, kannatab rahvusvahelise kaitse saajate kohanemine ja lõimumine. See omakorda võib tuua kaasa kogukondlikke probleeme või ka halvimal juhul riski, et suureneb oht avalikule korrale ja julgeolekule. Praegu ei ole Eestis valmisolek võimalikuks rahvusvahelise kaitse taotlejate arvu olulise suurenemise, sh äkilise suurenemise korral piisav, et tagada kaitsetaotluste menetlemise väga hea kvaliteet ja kiirus ning rahvusvahelise kaitse taotlejatele kohased vastuvõtutingimused. Seetõttu on vajalikud ka pidevad suutlikkust parendavad arendustegevused.

Ebaseadusliku sisse- ja läbirände kasv nõuab tõhusaid meetmeid, et avastada ebaseaduslikult Eestisse sisenenud ja siin ebaseaduslikult viibivad isikud ning nad kiiresti tagasi saata. Üldine ebaseadusliku sisserände trend on alates Eesti liitumisest Schengeni alaga (21.12.2007) olnud kasvav. Ebaseadusliku rändega seoses registreeriti 2018. aastal Eestis 668 juhtumit ja avastati 1110 Eestis ebaseaduslikult viibivat välismaalast. Võrreldes 2017. aastaga suurenes juhtumite arv 54% ning avastatud isikute arv kasvas pea 20%. Ebaseadusliku rändega seotud isikuid avastati 2018. aastal kõige rohkem piiripunktis ning peamisteks põhjusteks olid sisenemistingimuste rikkumine, viisa väärkasutamine. Poolte piiripunktides tabatud isikute rände eesmärgiks oli töötamine. – ⁵⁷. **Riikliku ebaseadusliku rände järelevalve korralduses puuduvad tänapäevased IT-lahendused, menetlused pole piisavalt kiired, vähene on suutlikkus riske ja andmeid analüüsida ja teha partneritega koostööd.** Positiivne on, et Eesti tagasisaatmiste määr on siiani võrreldes teiste liikmesriikidega olnud suhteliselt kõrge (2017. aastal 89% ja 2018. aastal 85%), sest suur osa välismaalastest on saadetud tagasi riiki, kellega Euroopa Liidul on toimiv tagasivõtualane koostöö⁵⁸. Arvestades aga, et üha enam suureneb ebaseaduslike sisserändajate hulk nendest riikidest, kuhu pole varem tagasisaatmisi korraldatud, võivad need näitajad oluliselt langeda. **Seetõttu on oluline tõhustada isikute tagasisaatmiste ja põgenemisriskiga välismaalaste**

⁵⁵ 2016. aasta 18. märtsil leppisid Euroopa Liit ja Türgi kokku rändekriisialases koostöös, et peatada ebaseaduslik ränne Euroopasse ning luua Türgist ümberasustamise võimalus olemasolevate 2015. aasta ümberpaigutamise ja -asustamise baasil.

⁵⁶ Eurostat. Asylum in the EU Member States. Kättesaadav aadressil <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7921609/3-16032017-BP-EN.pdf/e5fa98bb-5d9d-4297-9168-d07c67d1c9e1> (10.09.2018).

⁵⁷ Politsei- ja Piirivalveamet.

⁵⁸ Politsei- ja Piirivalveamet.

kinnipidamise korraldust. Seadusliku aluseta riigis viibivate välismaalaste suur hulk koormab riigi haldus- ja kohtuasutusi ning sotsiaalsüsteemi. **Samuti võib välismaalane, keda ei ole õnnestunud pikka aega riigist välja saata, kujutada ohtu riigi avalikule korrale ja sisejulgeolekule.**

Rändepoliitika kõrval vajab jätkuvalt tähelepanu kodakondsuspoliitika. Demokraatlikku riigi identiteeti toetava kodakondsuspoliitika põhiküsimus on soodustada nii regulatiivsete kui ka pehmete meetmetega (tunnustamine, tasuta keeleõpe, kodanikuharidus) kodakondsuse taotlemist ja selle väärtustamist. **Määratlemata kodakondsusega isikute arv kahaneb visalt.** Integratsiooni monitooringu pikaajalise trendina võib täheldada Eesti kodakondsuse omandamise huvi mõningast vähenemist (2011. a 60%, 2015. a 57%, 2017. a 55%). Peapõhjus on asjaolu, et Eesti kodakondsuse puudumine ei takista siin elamist. Samuti tuuakse üha enam argumendiks, et Vene Föderatsiooni kodakondsusega või määratlemata kodakondsusega on lihtsam reisida SRÜ riikidesse (2008. a 23% ja 2017. a 44%). Varem peamise põhjusena nimetatud eesti keele oskuse puudumine või hirm kodakondsuseksami ees hakkab jääma tagaplaanile⁵⁹. Seetõttu on vaja jätkata erinevate ministeeriumidega (haridus- ja teadusministeerium, kultuuriministeerium) koostöös tegevusi nii tasuta eesti keele õppe pakkumisel kui ka Eesti kodakondsuse väärtustamiseks määratlemata kodakondsusega isikute hulgas.

Siseturvalisust tagava kodakondsus- ja rändepoliitika elluviimist ning laiemalt Eesti majanduse ja e-riigi arengut toetab identiteedihalduspoliitika ja isikute riigipoolne dokumenteerimine. Majanduse ja äritegevuse üleilmastumine, inimeste rahvusvaheline mobiilsus ja ränne, ühtne digitaalne turg, kuritegevuse, sh küberkuritegevuse ning identiteedivarguste üleilmastumine loovad **suurema surve tagada turvalised tehnoloogilised lahendused identiteedihalduseks ja arendada isikut tõendavaid dokumente.** Suurenenud on ootus tagada, et isikud oleksid tõsikindlalt tuvastatud, riigil oleks tõsikindel teave tema territooriumil ja e-riigis toimetavate isikute identiteetidest, topelidentiteetide tekkimise võimalus oleks välistatud ning identiteedivargused oleks ennetatud ja tõkestatud. Samas on teisenenud kasutajapoolsed ootused riigile – nutiseadmete laialdasem kasutamine tekitab nõudluse kaasaegsete tehnoloogiate kasutusele võtmiseks ning igapäevatoimetuste tegemiseks peavad olema tagatud mugavad ja kliendisõbralikud e-kanalid.

Topelidentiteetide loomise ja isikutuvastusvahendite väärkasutuse võib näiteks kaasa tuua see, kui Eesti sees, ELi liikmesriikide ja kolmandate riikide vahel ei toimu biomeetriliste andmete vahetust. Üha rohkem võetakse ka mujal maailmas kasutusele isikut tõendavaid digidokumente ja e-teenuseid, sh piiriüleseid e-teenuseid. Seetõttu on ka konkurentsivõime tagamiseks vaja edasi arendada Eesti e-teenuseid ja digitaalsete dokumente ning tagada piiriüleste e-teenuste kättesaadavus.

Olulisemad küsimused, millele programmide väljatöötamisel keskendutakse

1. Kuidas luua uusi paindlikke võimalusi, et soodustada ühiskonna ja majanduse arengule vajalike välismaalaste Eestisse tulemist, siin viibimist, elamist, õppimist, töötamist? Kuidas tagada efektiivsed ja kiired menetlused, andmebaaside arendamine ja koostalitlusvõimekus ning tõhusad ja riskipõhised järelkontrolli meetmed?
2. Kuidas tõhusalt toetada uussisserändajate Eestis kohanemist ja sotsiaalset kaasatust?
3. Kuidas tagada rahvusvahelise kaitse menetluste ja vastu võetud otsuste väga hea kvaliteet ja kiirus?
4. Kuidas tõhustada rahvusvahelise kaitse saajate toimetulekut Eesti ühiskonnas?
5. Kuidas soodustada Eesti kodakondsuse väärtustamist ja vähendada määratlemata kodakondsusega isikute arvu?
6. Kuidas suurendada ühiskondlikku sidusust ja sotsiaal-majanduslikku lõimumist, et vältida teravate ühiskondlike pingete esiletõusu?

⁵⁹ Monitooringu täistekstiga saab tutvuda Kultuuriministeeriumi kodulehel aadressil <http://www.kul.ee/et/EIM2017>.

7. Kuidas ebaseaduslikku rännet ennetada, avastada, menetleda ja tõkestada ning tagada Eestis seadusliku alusega viibivate välismaalaste kiire ja tõhus tagasisaatmine?
8. Kuidas tagada turvalised ja nüüdisaegsed tehnoloogilised lahendused identiteedihalduspoliitika ja isikut tõendavate dokumentide arendamiseks? Kuidas tagada eID kasutatavus, laiendada dokumentide kasutusala ning –mugavust ja kasutajate hulka ning maandada võimalikke riske?
9. Kuidas tagada identiteedihalduspoliitika valdkonna stabiilsus ning jätkuvalt turvaline ja tõsikindel füüsilise isiku tuvastus ning isikusamasuse kontrollimise protsess? Kuidas arendada edasi ning võtta laiemalt kasutusele automatiseeritud biomeetriaal põhinevaid isikutuvastuse ja isikusamasuse kontrolli lahendusi?

3. Arengukava rakendamisega kaasnevate eeldatavate mõjude esmane hinnang

Arengukavaga kaasnevat mõju analüüsitakse põhjalikumalt arengukava koostamisel iga meetme lõikes.

Olulisim positiivne mõju avaldub ennekõike seoses riigi julgeoleku ja välissuhetega, regionaalarenguga ning riigi asutuste korraldusega. Siseturvalisuse arengukava elluviimisega kaasneb eeldatav positiivne mõju ka teistele valdkondadele. Tabelis 2 on toodud ülevaade mõjude esmasest prognoosist.

Tabel 2. *Esmane mõjude hindamine*

Mõju	Mõju ulatus	Mõju sagedus	Sihtrühma suurus	Võimaliku ebasoovitava mõju kaasnemise risk arengukava elluviimisel
Sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju	keskmine	väike	keskmine	väike
Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele	suur	suur	suur	väike
Mõju majandusele	keskmine	väike	keskmine	väike
Mõju elu- ja looduskeskkonnale	keskmine	väike	keskmine	keskmine
Mõju regionaalarengule	keskmine	väike	keskmine	keskmine
Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele	keskmine	keskmine	keskmine	väike

4. Seosed läbivate teemadega

Keskkonnahoid ja kliima

Mõju tuleneb eelkõige keskkonnariskide, sealhulgas kliimamuutuse, looduskatastroofide, õnnetuste ulatuse vähendamise seotud tegevustest. Näiteks käsitleb siseturvalisuse arengukava kriiside ennetamist ja hädaolukordadeks valmisolekut ning päästevõimekuse tagamist – nende teemade eesmärgid ja nende raames tehtavad arendustegevused aitavad vähendada hädaolukordadest tulenevaid kahjusid keskkonnale ning neid ka ennetada. Seega aitab siseturvalisuse arengukava kaasa inimeste elukeskkonna hoidmisele ja samal ajal ka keskkonnohoiule selles osas, mis kuulub siseturvalisuse valdkonda.

Võrdsed võimalused

Arengukava meetmed lähtuvad võrdse kohtlemise põhimõttest, mis tähendab, et siseturvalisuse teenust pakutakse kõikidele Eestis viibivatele isikutele, olenemata inimeste päritolust, rahvusest, rassist, usust, veendumustest, vanusest, puudest, seksuaalsest sättumusest, soost. Uussisserändajate kohanemist toetav tegevus soodustab uussisserändajatel kohanemiseks vajalike oskuste omandamist ning aitavad kaasa, et neil oleksid Eesti ühiskonnas võrdsed võimalused. Kogukondliku kaasatusega seonduv võib aidata vähendada ka sotsiaalset ebavõrdsust.

Poliitikainstrumentide täpsemal kujundamisel on ka uue arengukava koostamisel oluline järgida põhimõtet analüüsida ja hinnata sihtrühmapõhise lähenemise vajalikkust, et tagada meetmete maksimaalne mõju ja sobivus ning sealjuures ka panus võrdsete võimaluste edendamisse. Riskikäitumise analüüsimisel selgitatakse välja halvemas positsioonis olevad grupid ja poliitikainstrumentide väljatöötamise käigus püütakse leida lahendused, kuidas vähendada gruppide vahel ebavõrdsust.

Infoühiskond

Arengukava eesmärkide tõhusamaks ja optimaalsemaks saavutamiseks ning väliskeskkonnast tulenevate ülesannetega tegelemiseks kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogia lahendusi ning aidatakse kaasa turvaliste info- ja kommunikatsioonitehnoloogia lahenduste tagamisele ja nende turvalisusele. See on läbiv teema, millega on seotud kõik arengukava alaeesmärgid. Eraldi pööratakse tähelepanu sellele, et tagada turvalised tehnoloogilised lahendused identiteedihalduseks ja isikut tõendavate dokumentide arendamiseks.

Regionaalareng

Siseturvalisuse võrgustiku ja taristu rajamisel arvestatakse eri piirkondade vajadusega siseturvalisust tagavate teenuste järele, võttes aluseks lähimuspõhimõtte. Siseturvalisuse arengukava alaeesmärgid on seotud sellega, et aidata kaasa kogukonna senisest laialdasemale ja mitmesuunalisele kaasamisele (vertikaalne koostöö) ja kogukondade võrgustamisele (horisontaalne koostöö). Samamoodi praegu kehtiva arengukavaga on ka edaspidi tähtis riigi ja kogukonna koostöö, et välja selgitada kohapealsed siseturvalisuse probleemid ning leida koos kogukonna esindajatega nendele lahendus ja need teoks teha. See avaldab positiivset mõju avalike teenuste kvaliteedile ja elanike oskusele oma turvalisust suurendada. Samuti aitab see lähenemine leevendada hajaasustuse ja linnastumise suurenemisega kaasnevaid ohte, arvestada piirkondlike eripäradega ja tagada paremini inimeste turvalisust.

Riigivalitsemise areng

Siseturvalisuse arengukava toetab valdkonna horisontaalset planeerimist ja koordineerimist ning avaliku, era- ja kolmanda sektori koostöö parendamist siseturvalisuse valdkonnas. Uue arengukavaga luuakse eeldused, et minna üle tegevuspõhisele eelarvestamisele, mis võimaldab valdkonna ressursse senisest efektiivsemini kasutada.

5. Arengukava koostamise korraldus ja selles osalejad

5.1. Arengukava koostamise ja kaasamise ajakava

Arengukava koostamise ja kaasamise eeltegevused algasid juba arengukava koostamise ettepaneku kirjutamisel. 2018. aasta esimesel poolaastal viidi läbi tegevuskeskkonna tulevikutrendide seminarid ja siseturvalisuse valdkonna arengu arutelud, kuhu kutsuti nii avaliku kui ka kolmanda sektori esindajaid. Arengukava koostamisel arvestatakse ka erinevate valdkondlike arengukavade ja strateegia „Eesti 2035“ alusmaterjali. Tabelis 3 on ülevaade arengukava koostamise ajakavast.

Tabel 3. Ajakava

september 2018	Kogutakse info arengukava koostamises osalevate poolte kohta, keda kaasata aruteludesse.
septembrist 2018 märtsini 2019	Eeltöö arengukava ja programmide sisu vaheversiooni väljatöötamiseks. Arutelud ja koostööseminarid partneritega.
jaanuar 2019	Kooskõlastatakse arengukava koostamise ettepanek.
juuni 2019	Esitatakse arengukava koostamise ettepanek Vabariigi Valitsusele.
oktoobrist 2019 veebruarini 2020	Arengukava projekti avalik konsultatsioon ja kooskõlastamine, Vabariigi Valitsuses tutvustamine, Riigikogus tutvustamine, Vabariigi Valitsuses heaks kiitmine.
oktoobrist 2019 veebruarini 2020	Programmide eelnõude avalik konsultatsioon ja kooskõlastamine.
veebruar 2020	Minister või ministrid kinnitavad programmid.

5.2. Arengukava koostamise juhtimine

Arengukava koostamise eest vastutab Siseministeerium.

Arengukava programmide väljatöötamiseks tehakse koostööd programmi eesmärke ellu viivate asutuste ja organisatsioonide esindajate ja teiste oluliste sidusrühmade esindajatega⁶⁰ viie teemavaldkonna osas:

- 1) Ennetav ja turvaline elukeskkond;
- 2) Kiire ja asjatundlik abi;
- 3) Kindel sisejulgeolek;
- 4) Tõhus rahvastikuhaldus;
- 5) Tark ja innovaatiline siseturvalisus.

Teemavaldkondade arutelusid, osapoolte koostööd koordineerivad ja tulemuste koondamise eest vastutavad siseministeeriumi asjaomased asekanterid ja nõunikud.

Arengukava elluviimiseks ja täiendamiseks on kavas moodustada püsivamad koostöövormid (nt tööühmad).

Arengukava protsessi juhtimise, üldise metoodika ja arengukava koostamise toetamise eest vastutab Siseministeeriumi strateegiaosakond.

5.3. Arengukava rahastamine

Arengukava programme rahastatakse nii riigieelarvest kui ka Euroopa Liidu rahast. Arengukava programmid täpsustavad riigieelarve strateegia 2020–2023 peatükis „Siseturvalisus“ osutatud raha kasutamist.

⁶⁰ Nimekirja on peatükis 5.4, kuid vajadusel ja huvi korral kaasatakse ka teisi.

5.4. Arengukava koostamises osalevad ministeeriumid ja teised seotud pooled

Arengukava koostamisse kaasatakse asjassepuutuvaid osalisi nii avalikust, era- kui ka kolmandast sektorist ning lähtutakse kaasamise heast tavast⁶¹. Kõige laialatuslikum koostöö siseturvalisuse arengukava programmide koostamisel on Justiitsministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Rahandusministeeriumi, Riigikantselei, Sotsiaalministeeriumi, Kultuuriministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumiga. Esialgse kaasamisplaani järgi kaasatakse tabelis 4 nimetatud osapooled, kuid arengukava koostamisel võib nimekiri täieneda.

Tabel 4. Ülevaade arengukava koostamisse kaasatavatest pooltest

Ministeeriumid	Teema, mille väljatöötamise panustab
Justiitsministeerium	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“, „Kiire ja asjatundlik abi“, „Kindel sisejulgeolek“, „Tõhus rahvastikuhaldus“, „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“
Rahandusministeerium	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“, „Kiire ja asjatundlik abi“, „Kindel sisejulgeolek“, „Tõhus rahvastikuhaldus“, „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“
Keskonnaministeerium	„Kiire ja asjatundlik abi“, „Kindel sisejulgeolek“, „Ennetav ja turvaline elukeskkond“.
Kaitseministeerium	„Kindel sisejulgeolek“
Sotsiaalministeerium	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“, „Kiire ja asjatundlik abi“, „Kindel sisejulgeolek“, „Tõhus rahvastikuhaldus“
Haridus- ja Teadusministeerium	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“, „Kiire ja asjatundlik abi“, „Kindel sisejulgeolek“, „Tõhus rahvastikuhaldus“, „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“
Maaeluministeerium	„Kiire ja asjatundlik abi“, „Kindel sisejulgeolek“
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	„Kindel sisejulgeolek“, „Kiire ja asjatundlik abi“, „Tõhus rahvastikuhaldus“, „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“
Välisministeerium	„Kiire ja asjatundlik abi“, „Kindel sisejulgeolek“, „Tõhus rahvastikuhaldus“
Kultuuriministeerium	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“, „Kiire ja asjatundlik abi“, „Kindel sisejulgeolek“, „Tõhus rahvastikuhaldus“
Riigikantselei	„Kiire ja asjatundlik abi“, „Kindel sisejulgeolek“, „Tõhus rahvastikuhaldus“

⁶¹ Kaasamise hea tava. <http://valitsus.ee/et/riigikantselei/kaasamine-ja-mojude-hindamine/kaasamise-hea-tava>

Valitsusasutused, muud riigiasutused, riigi osalusega ettevõtted, avalik-õiguslikud juriidilised isikud	Teema, mille väljatöötamisse panustab
Politsei- ja Piirivalveamet	Seotud kõigi kavandatavate programmidega
Kaitsepolitseiamet	Seotud kõigi kavandatavate programmidega
Päästeamet	Seotud kõigi kavandatavate programmidega
Häirekeskus	Seotud kõigi kavandatavate programmidega
Siseministeeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskus	Seotud kõigi kavandatavate programmidega
Sisekaitseakadeemia	Seotud kõigi kavandatavate programmidega
Eesti Haigekassa	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“
Eesti Kohtuekspertiisi Instituut	„Kindel sisejulgeolek“
Eesti Pank	„Kindel sisejulgeolek“
Eesti Teadusagentuur	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Integratsiooni Sihtasutus	„Tõhus rahvastikuhaldus“, „Kindel sisejulgeolek“
Kaitseliit	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“
Kaitsevägi	„Kindel sisejulgeolek“
Keskkonnaagentuur	„Kiire ja asjatundlik abi“
Keskkonnaamet	„Kiire ja asjatundlik abi“, „Kindel sisejulgeolek“
Keskkonnainspeksioon	„Kiire ja asjatundlik abi“
Lennuamet	„Kindel sisejulgeolek“
Maanteeamet	„Kiire ja asjatundlik abi“, „Kindel sisejulgeolek“
Maksu- ja Tolliamet	„Kindel sisejulgeolek“, „Tõhus rahvastikuhaldus“
Mereakadeemia	„Kindel sisejulgeolek“
Põllumajandusamet	„Kindel sisejulgeolek“
Rahvusarhiiv	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Riigi Infosüsteemi Amet	„Kiire ja asjatundlik abi“, „Tõhus rahvastikuhaldus“, „Kindel sisejulgeolek“
Sihtasutus Archimedes	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Sihtasutus Innove	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Sihtasutus Kutsekoda	„Kindel sisejulgeolek“
Tallinna Lennujaam	„Kindel sisejulgeolek“
Tallinna Sadam	„Kindel sisejulgeolek“
Tallinna Tehnikaülikool	„Kindel sisejulgeolek“, „Tõhus rahvastikuhaldus“
Tartu Ülikool	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Tehnilise järelevalve Amet	„Kiire ja asjatundlik abi“
Tervise Arengu Instituut	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“
Terviseamet	„Kiire ja asjatundlik abi“, „Kindel sisejulgeolek“
Tööinspeksioon	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Töötukassa	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Riigimetsa Majandamise Keskus	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“
Riigi valimisteenistus	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Veeteede Amet	„Kiire ja asjatundlik abi“, „Kindel sisejulgeolek“
Veterinaar- ja Toiduamet	„Kindel sisejulgeolek“

Välisluureamet	„Kindel sisejulgeolek“
TLÜ Euroopa Rändevõrgustiku Kontaktpunkt Eestis	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Muude osaliste esindajad	Teema, mille väljatöötamise panustab
Eesti Abipolitseinike Kogu	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“
AS A.L.A.R.A	„Kindel sisejulgeolek“
AS Hoolekandeteenused	„Tõhus rahvastikuhaldus“
AS Mainor	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Eesti Ametiühingute Kesклиit	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Eesti Erametsaliit	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“
Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Eesti Kaubandus- Tööstuskoda	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Eesti Kirikute Nõukogu	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Eesti Kindlustusseltside Liit	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“
Eesti Korteriühistute Liit	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“
Eesti Külaliikumine Kodukant	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“
Eesti Linnade ja Valdade Liit	„Ennetav ja turvaline elukeskkond, kiire ja asjatundlik abi“, „Tõhus rahvastikuhaldus“
Eestimaa Loomakaitse Liit	„Kiire ja asjatundlik abi“
Eesti Maaomavalitsuste Liit	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“, „Tõhus rahvastikuhaldus“
Eesti Naabrivalve	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“
Eesti Omanike Kesклиit	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“
Riigi- ja Omavalitsusasutuste Töötajate Ametiühingute Liit (Rotal)	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“, „Kiire ja asjatundlik abi“
Eesti Päästeala Töötajate Ametiühing	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“, „Kiire ja asjatundlik abi“
Eesti Skautide Ühing	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“
Eesti Turvaettevõtete Liit	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“, „Kiire ja asjatundlik abi“
Eesti Vabatahtlik Mere- ja Järvepääste	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“
Eesti Vetelpääste Selts	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“
Eestimaa Looduse Fond	„Kiire ja asjatundlik abi“, „Ennetav ja turvaline elukeskkond“
Elektrilevi OÜ	„Kiire ja asjatundlik abi“
Expat Relocation	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Finance Estonia	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Frontex	„Kindel sisejulgeolek“
MTÜ Eesti Pagulasabi	„Tõhus rahvastikuhaldus“
MTÜ Eesti pottsepad	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“
MTÜ Eesti Punane Rist	„Tõhus rahvastikuhaldus“
MTÜ Eesti Korstnapühkijate Koda	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“
MTÜ Johannes Mihkelsoni Keskus	„Tõhus rahvastikuhaldus“
MTÜ Spin	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“
Perekonnaseisuametnike kutseliit	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Päästeliit	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“, „Kiire ja asjatundlik abi“
Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon	„Tõhus rahvastikuhaldus“

Riigi- ja Omavalitsusasutuste Töötajate Ametiühingute Liit (Rotal)	„Ennetav ja turvaline elukeskkond“, „Kiire ja asjatundlik abi“
Sertifitseerimiskeskus	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Sihtasutus Eesti Inimõiguste keskus	„Kindel sisejulgeolek“, „Tõhus rahvastikuhaldus“
Start-up Estonia	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Tallinna Linnavalitsus	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Tallinna Munitsipaalpolitsei Amet	„Kiire ja asjatundlik abi“
Tallinna Perekonnaseisuamet	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Teenusmajanduse Koda	„Tõhus rahvastikuhaldus“
Telia	„Kiire ja asjatundlik abi“
Tööandjate Keskliit	„Tõhus rahvastikuhaldus“
ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Amet	„Tõhus rahvastikuhaldus“